

# საზოგადოებრივი

IX წ. საზოგადოებრივი გაზეთი. IX წ

№ 19. კვირა, 6 მაისი 1901 წელსა. № 19.

**გაზეთის ფასი:** ერთი წლით თფილისში 7 მან., ნახევარი წლით 3 მ. 50 კ., თფილისს გარეთ ერთი წლით 8 მან., ნახევარი წლით 4 მან., სამი თვით 2 მან., თითო ნომერი—სამი შაური.

**სელას-მაცქნა მიადება:** თფილისში—„წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების“ კანცელარიაში, და „კვალის“ რედაქციაში, საპიორის ქ., № 15.

**ტელეფონი № 734.**  
ფოსტის ადრესი: Тифлисъ, редакция „КВАЛИ“.

**შინაარსი.** მე-XIX საუკუნის მოღვაწენი.—შინაური მიმოხილვა.—სხვა-და-სხვა ამბები.—კორესპონდენციები.—კიათურის საურთიერთო ბანკის შესახებ კ. მოდებაძისა.—რუსეთის ცხოვრება.—სახლვარ-გარეთ.—წერილი ბელგიიდან ლ. დ—სა.—გაზაფხული ლექსი რუ—სა.—ეფემიას ოცნება (შემდეგი) მოთხრობა ლალიონისა.—წერილი რედაქციის მიმართ.—გურის მებაზაშუმეთა საყურადღებოთ ს. ჰეიშვილისა.—განცხადება.

## მე-XIX საუკუნის მოღვაწენი.

### IV. რუსეთის მოღვაწენი.

#### 1. სპერანსკი.

რუსეთი დასავლეთ ევროპაზე გვიან გამოვიდა საისტორიო ასპარეზზე და ამიტომ მისმა ცხოვრებამაც გვიან დაიწყო თანამედროვე კალაპოტში ჩამოყალიბება. ამ მხრით არც ერთი საუკუნე არ ყოფილა რუსეთის ისტორიაში ისე ნაყოფიერი და მრავალ მნიშვნელოვანი, როგორც გასული საუკუნე იყო. მე-XIX საუკუნეში დასრულდა ის პროცესი, რომელიც დაიწყო პეტრე დიდმა მე-XVII ს. და რაიცა მდგომარეობს რუსეთის თანდათან გაევროპიზაციასა და მით ევროპასთან დაკავშირებაში. შეიძლება თამამათ ითქვას, რომ დღევანდელი რუსეთი, რუსეთი ახალი და ძლევამოსილი, დაბადა მეცხრამეტე საუკუნემ და გადმოსცა მეოცეს დაწყებული განახლების დასაბოლოებლათ. ერის ასეთმა მედგარმა წინმსვლელობამ ასპარეზზე გამოიყვანა მრავალი შესანიშნავი მოღვაწე და

სეთი თავს იწონებს და მოწინავე ერთა შორის საპატიო ალავს იჭერს. ერთი ამ მოღვაწეთაგანია **სპერანსკი.**

მიხაილ მიხაილის ძე სპერანსკი, შვილი სოფლის ღარიბი ღვდლისა, დაიბადა 1772 წ. ვლადიმირის გუბერნიაში. ის შვიდი წლის მიხარეს ვლადიმირის სემინარიაში და, როგორც საუკეთესო შეგირდი, 1790 წ. გაიზავნა პეტერბურგში სწავლის გასაგრძელებლათ.



სპერანსკი.

აქ ის შეიყვანეს სასულიერო აკადემიაში და ისეთი ნიჭი გამოიჩინა მატემატიკის და ფიზიკის, რომ კურსის დამთავრებისათანავე ოცი წლის ჰაბუკი დასტოვეს მატემატიკის პროფესორათ აკადემიაშივე. ამ დროს აქ მან შეისწავლა ფრანგული ენა და გაეცნო საფრანგეთის გამანათლებელთა, ვოლტერის, დიდროს და სხვათა თხზულებებს. დედოფალი ეკატერინე II-ის კარის კაცს კურაკინს დასჭირდა ახალი სეკრეტარი და სთხოვა მიტროპოლიტს გამოენახა ვინმე ნიჭიერი

რი ახალგაზდა. მიტროპოლიტმა დაუსახელა სპერანსკი, რომელმაც პირველ დღესვე მოხიბლა კურაკი-

ნი თავისი გამჭირაობით და მიხვედრილობით. კურაკინისას მან გაიცნო ნემეცი ბრიუენერი, უკიდურესი ვოლტერიანელი და ამ ხანათ კურაკინის შვილების აღმზრდელი. 1796 წ. ეკატერინა გადაიკვალა და ტახტზე ავიდა პავლე I. კურაკინს ჩააბარეს უმაღლესი თანამდებობა და ბევრი ჩინები და ორდენებიც მისცეს. მას სპერანსკი არ მოუცილებია და მასთან ერთათ ესეც თანდათან მალლა ჩიიწვედა სამსახურის საფეხურებზე. კურაკინის დაცემის შემდეგაც სპერანსკი მაინც დაარჩინეს სამსახურში და ჩააბარეს ახალი თანამდებობაც სენატში და მისცეს სტატსკი სოვეტნიკობა. მაგრამ ის მაინც არ იყო კმაყოფილი. „ძალიან მეწყინება, სწერს ის ამ დროს თავის მეგობარს, თუ თქვენ მე სხვებს მიმატოლებთ; მე არასოდეს არ მინდოდა ხალხში შეუმჩნეველათ ვყოფილიყავი და არც ვიქნები“. და, მართლაც, ყოფნა უბრალო მოხელეთ—მოხელეთა შორის—ეს მისთვის აუტანელი იყო და აი, გარემოებაც შეიცვალა მისდა სასარგებლოთ. 1801 წ. გადაიკვალა პავლე და ტახტზე ავიდა ალექსანდრე I. ახალგაზდა მეფემ, აღზრდილმა ვოლტერის თხზულებებზე და გატაცებულმა საფრანგეთის ახალი იდეებით და წყობილებით, გამეფებისათანავე მონახა სპერანსკი და დანიშნა თავის ტაინი სოვეტნიკის ტროშინსკის კანცელარიის მმართველათ და მისცა ტიტული სტატს სეკრეტრობისა. სპერანსკი უცებ მოექცა სახელმწიფო საქმეების სათავეში და ტროშინსკისთან ერთათ შეუდგა რეფორმებს. პირველი მისი რეფორმა იყო: რუსეთის საზღვრების თავისუფლათ გადასვლა-გადმოსვლა მგზავრთათვის, გაუქმება პურის და ღვინის გატანის აკრძალვისა საზღვარ-გარეთ; გაუქმება საზღვარ-გარეთიდან წიგნების და ნოტების შემოტანის აკრძალვისა; გაღება და ამუშავება იმ სტამბებისა, რომელიც წინა მეფობაში მთავრობამ დაკეტა; გაუქმება საიდუმლო ექსპედიციისა და ტუსათა მდგომარეობის შემსუბუქება; ღვდლების და ღიაკენების განთავისუფლება სხეულით სასჯელისაგან; დანიშვნა კომისიისა კანონების შესამუშავებლათ და სხ. და სხ. ყველა ეს მანიფესტები და ბრძანებები შედგენილი იყო სპერანსკის მიერ. 1802 წ. დაარსდა სამინისტროები. შინაგან საქმეთა მინისტრათ დანიშნა გრაფი კოჩუბეი, ხოლო მის იკანცელარიის მმართველათ სპერანსკი. სამინისტროს მთელი საქმეები გადავიდა სპერანსკის ხელში, ის არდგენდა წლიურ ანგარიშს ხელმწიფესთან წარსადგენათ და პირველათ მან შემოიღო ამ ანგარიშის გამოქვეყნება. კოჩუბეის ძალიან შეუყვარდა სპერანსკი და თავის მაგიერ ხშირათ გზავნიდა ხელმწიფესთან ამა თუ იმ საქმის მოსახსენებლათ. მეფე ალექსანდრე I მაშინვე დააფასა სპერანსკი და დაიხლოვა; ხოლო 1807 წ. დანიშნა პირად თავის სტატს სეკრეტრათ და მრჩეველათ. 1808 წ. ის გაყვა ალექსანდრე I ერთურთში ნაპოლეონ I-ის სანახავათ. მეფე აქ შეეკითხა სპერანსკის, როგორ მოგწონს ევროპაო. სპერანსკიმ მიუუგო; „ჩვენში ხალხი უკეთესია, მაგრამ აქ წყობილებათ უკეთესია“. „მეც ასე ფიქრობ, ამაზე კიდევ მოვილაპარაკებთ“ შენიშნა იმპერატორმა. და მართლაც, დაბრუნებისათანავე იმპერატორმა მას მიანდო შეემუშავებია პროექტი მთელი რიგი პოლიტიკური რეფორმებისა. ერთი წლის შემდეგ პროექტი უკვე წარუდგინა ხელმწიფეს. რაში მდგომარეობს პროექტი?

პროექტის შესავალში ავტორი მიმართავს მისთვის პირის: „პეტრე I დროს, როცა მთავრობას ახალი ფორმა მიეცა, არავინ არ ფიქრობდა პოლიტიკურ თავისუფლებათზე, მაგრამ პეტრემ, მისცა რა გზა მეცნიერებს და ვაქრობას, გახსნა გზა თავისუფლებისაკენაც. თუმცა მას არ ჰქონებია აზრათ რუსეთისათვის მიეცა პოლიტიკური არსებობა (бытие), მაგრამ მან მაინც მოამზადა ამის ნიადაგი მარტო იმით, რომ მას ჰქონდა აღებული ალლოცივილიზაციისა“. მეფე გადადის ეკატერინე მე-II-ზე. ყოველივე ის, რაც სხვა ქვეყნებში გააკეთეს წოდებათა კრების მოსაწყობათ, ყოველივე ის, რასაც მოწინავე მწერლები ქადაგებდნ თავისუფლების გასამტკიცებლათ, ყოველივე ის, რასაც საფრანგეთში 25 წლის განმავლობაში აკეთებდნ ასაცილებლათ იმ დიდი ცვლილებისა, რის აუცილებლობას თვითეული გრძობდა—ყოველივე ეს ეკატერინემ მოიხმარა დებულებათა კომისიის მოსაწყობათ. მან მოიწვია ერის დებუტატები და მოიწვია ნამდვილ წარმომადგენლობითი საფუძველზე. ამ კრებისათვის შედგა „ნაკაზი“, რაიცა შეიცავდა მაშინდელ საუკეთესო პოლიტიკურ ქეშმარიტებებს. აქ არაფერი არ იყო დავიწყებული, რომ კრებას მისცემოდა ყოველივე გარანტია თავისუფლებისა, მისცემოდა მას, მისცემოდა რუსეთს, რომელსაც ის წარმომადგენდა, პოლიტიკური არსებობა. მაგრამ ყველა ეს ისე აღრე და მოუმწიფებელი იყო, რომ მხოლოთ სამხედრო გამარჯვებებმა და სახელმა იხსნა ეს პირველი ცდა საერთო გაკიცვისაგან. მას შემდეგ ეკატერინე II გამოიკვალა შეხედულობა. ამ პირველმა დამარცხებამ ის გააგულგრილა და დააშინა შინაგან პოლიტიკურ რეფორმებში“. პავლეს დროს შესანიშნავია კანონი, რომლის ძალით გლეხი კვირაში ბატონის სასარგებლოთ უნდა მუშაობდეს არა უმეტეს სამი დღისა. ხოლო ალექსანდრე I ბრძანებები შესახებ იმისა, რომ ყველა წოდებას აქვს უფლება მამულის მფლობელობის, ლიფლიანდიის გლეხობის განთავისუფლების სამინისტროთა დაარსების და სხ.—აი ყველა ეს მოწმობს იმას, რომ რუსეთი მიდის თავისუფლებისაკენ. „ყველა ჩივაო, განაგრძობს სპერანსკი, ჩვენი სამოქალაქო კანონების არევე-დარევაზე. მაგრამ როგორ შეიძლება მათი გაუკეთება, როცა არა გვაქვს პოლიტიკური კანონები! რა სასარგებლოა კანონი, რომელიც საზღვრავს თვითეულ კაცის უფლებებს საკუთრებაზე, როცა თვით ეს საკუთრება ყოველივე მკვიდრ და განსაზღვრულ საფუძველს მოკლებულია? ჩივიან ფინანსთა არევე-დარევაზე, მაგრამ შეიძლება ფინანსების რიგიანათ დაწყობა იქ, სადაც არ არის საზოგადო კრედიტი (публичный кредитъ), არ არის არც ერთი ისეთი პოლიტიკური დაწესებულება, რომელიც უზრუნველ ყოფდეს მის სიმკვიდრეს? ჩივიან განათლების და მრეწველობის ნელა გავრცელებათზე; მაგრამ სად არის მათი გამაცხოველებელი პრინციპი? რათ უნდა მონას განათლება? მარტო იმისთვის, რომ მან კიდევ უფრო ნათლათ დაინახოს თავისი უბედური მდგომარეობა? მართალია, მონები ყოველგან და ყოველთვის იყვენ, მაგრამ აქედან ის არ გამოდის, რომ სამოქალაქო მონობა ყოველთვის საჭირო იყო. წინააღმდეგ ამისა, ჩვენ ვხედავთ სახელმწიფოთ დიდს და მრავალ რიცხოვანს, სადაც ამ ნაირი მონობა თანდათან უქმდებოდა. არა გვაქვს არავითარი საფუძველი ვიფიქროთ, რომ რუსეთში ის არ



მოისპობა, თუ-კი საჭირო ზომები იქნება მიღებული. მაგრამ ეს ზომები უნდა იყოს თანდათან, რომ შესაფერი ძალა დაურჩეს. სამოქალაქო თავისუფლება დაყრდნობილია ორ მთავარ ბოძზე: თავისუფლება პირადი და თავისუფლება ნივთიერი (вещественная). პირველი შეიცავს შემდეგ ორ მხარეს: 1) სასამართლოს გადაუწყვეტლათ არავისი დასჯა არ შეიძლება; 2) არავინ არ უნდა ასრულებდეს პირად სამსახურს (личную службу) მეორეს თვით ნებობით, არამედ კანონით. მეორე ნაირი თავისუფლება შეიცავს შემდეგს: 1) ყველას შეუძლია მოიხმაროს საკუთრება როგორც მას სურს, თანახმათ საზოგადო კანონისა; სასამართლოს გადაუწყვეტლათ ვერავის ვერ ჩამოერთმევა საკუთრება; 2) არავინ არ უნდა იყოს ვალდებული გასწიოს ნივთიერი სამსახური (вещественная служба), გადაიხადოს გადასახადი და ბეგარა მეორის ბრძანებით, არამედ კანონით ან შეკრული პირობით. \*)

ასეთია ეს შესანიშნავი „შესავალი“. შემდეგ მოდის თვით პროექტი. სახელმწიფო მართველობა იყოფა სამ დიდ ნაწილად: კანონმდებლობა, სამართალი და ადმინისტრაცია. თვითეული საზოგადოება, თვითეული პროვინცია შეიცავს სამივე ამ ნაწილებს და თავის საზღვრებში არ არის დამოკიდებული გარეშე ძალისაგან. თანახმათ ამისა, უმდაბლეს საფეხურს მართველობისას წარმოადგენს საზოგადოება (воласть), ამას ზევით დგას მაზრა, ხოლო კიდევ უფრო ზევით—გუბერნია. ყველა ამაში არის ორგანო კანონმდებლობითი, სასამართლოსი და ადმინისტრაციის. ხოლო ყველა ამის მალა არის ცენტრალური სახელმწიფო მართველობა, რომელიც შედგება აგრეთვე სამი ორგანოსაგან: სახელმწიფო რჩევა—„Государст. дума“, (უფლებით კანონმდებლობისა), სენატი (უფლებით სასამართლოსი) და სამინისტროები (ადმინისტრაცია). „სამივე ამ დაწესებულების მოქმედება ერთდება სახელმწიფო საბჭოში (государственный совет) და ამის საშუალებით ეცნობება ტახტს“. სახელმწიფო საბჭოს თავმჯდომარეობს ხელმწიფე ან მის მიერ დანიშნული პირი, მხოლოდ ეს დანიშვნა უნდა მოხდეს ყოველ წელს. საბჭოს წევრის გამოცვლა ან გადაყენება არ შეიძლება. ყოველივე პროექტი მხოლოდ ამ გზით გატარებული გახდება კანონათ.

ასეთია პროექტი. აქ, როგორც ხედავთ, არა არის რა ბატონ-ყმობის წინააღმდეგ; ვიცით მხოლოდ, რომ სპერანსკი წინააღმდეგი იყო ყმის უმაჟულათ განთავისუფლებისა.

1809 წ. ალექსანდრე I მოიწონა ეს პროექტი და გადასწყვიტა მისი თანდათან განხორციელება. 1810 წ. მოხდა სახელმწიფო საბჭოს რეფორმა. 1811 წ. რეფორმა სამინისტროების და სენატის. ამ გარემოებამ დიდათ ააღელვა არისტოკრატია და დაიწყეს ინტრიგები რეფორმატორის წინააღმდეგ. ამას ზედ დაერთო ფინლიანდიის საქმეც. ახალ შემოერთებული ფინლიანდიის კონსტიტუციის შემუშავება ფინლიანდიის დეპუტატებთან ერთათ მიანდეს სპერანსკის. მან შეიმუშავა ცნობილი კონსტიტუცია და მისცა სრული თვითმართველობა ფინლიანდიას. 1809 წ. 16 მარტს ალექსანდრემ I გახსნა ფინლიანდიის სეიმი და წაიკითხა ისტორიული მანიფესტი

ფინლიანდიის კონსტიტუციის შესახებ, რაიცა დაწერილი იყო სპერანსკის მიერ. ფინლიანდიელებმა სამაგიეროდ სპერანსკი აირჩიეს აბოისის უნივერსიტეტის კანცლერათ. ამავე დროს სპერანსკის წყალობით გამოიკა ორი ბრძანება, რომლითაც ჩინების და ორდენების მიღება შეიძლებოდა მხოლოდ ეგზემენით, სწავლით და არა შთამომავლობით, როგორც ეს მანამდის იყო. ეს იყო ნამდვილი ომის გამოცხადება არისტოკრატის და ძველი მოხელეთათვის. სპერანსკის მოქმედებამ შეაშფოთა მთელი საზოგადოება და 1811 წ. ცნობილი ისტორიკოსი კარამზინი აძლევს ხელმწიფეს მოხსენებას ამ სათაურით: „ძველი და ახალი რუსეთი მის პოლიტიკურ და სამოქალაქო დამოკიდებულებაში“; მოხსენება მიმართული იყო პირდაპირ სპერანსკის წინააღმდეგ. ბოლოს კარამზინი ამბობს: „ხელმწიფეო! შენ გადადიხარ შენს უფლებას; რუსეთმა, ბევრი უბედურებისაგან გამოცდილმა, შენს წინაპართ ჩააბარა თვთმპყრობელობა და მოსთხოვა მისი მართვა, განუყოფელათ. ეს შენი უფლების ქვაკუთხედი, სხვა არა გაქვს; შეგიძლია ყოველივე, მაგრამ არ შეგიძლია კანონიერათ შეზღუდო იგი“. ამ მოხსენებამ დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა იმპერატორზე. ამას მიემატა ინტრიგები და „დანოსები“ სპერანსკიზე. მეორე მხრით, ევროპაში თანდათან გაძლიერდა რეაქცია, ლიბერალური იდეები თანდათან შესუსტდა და ამან გავლენა იქონია ალექსანდრეზედაც. ასე რომ მეფემ თანდათან გამოიკვალა აზრი და სპერანსკის რეფორმებს ექვის თვალით შეხედა. მთელი სასახლე, მთელი მოხელეობა გადაეკიდა სპერანსკის და აი ყველა ამან თავისი გაიტანა. აგვისტოში (1811 წ.) ხელმწიფემ უბრძანა პოლიციის მინისტრს, სპერანსკის დაუძინებელ მტერს, საიდუმლო ზედამხედველობა ჰქონებოდა სპერანსკიზე. ხელმწიფეს არწმუნებდენ ყალბი საბუთებით, რომ სპერანსკი რევოლიუციური საზოგადოების მეთაურიაო. მან იგრძნო ხელმწიფის გაგულგრილება მასთან და ითხოვა სამსახურიდან დათხოვა. დათხოვის ქალაქში სპერანსკი, სხვათა შორის, სწერს: „თქვენის ბრძანებით მე ვადგენდი ახალ პროექტებს სახელმწიფო მართველობისა და ამიტომ ყოველგან და ყოველთვის მიხდებოდა შებრძოლება ვნებებთან, თავმოყვარეობასთან და უფრო უგუნურობასთან. ვის შეუძლია გაუმაგრდეს ყველა ამას? ერთი წლის განმავლობაში მე მსახავდენ ხან მასთანა მომხრეთ, ხან თავისუფლების დამცველათ, მონობის მდევნელათ და ბოლოს გამხადეს ილიუმინატორათ (რევოლიუციური საზოგადოება იყო). ბრბო მოხელეთა მდევნიდა მე დამცინავი ლექსებით და კარიკატურით 6 აგვისტოს ბრძანებისათვის. მეორე ბრბო დიდებულთა, მათი ამალით, ცოლებით და ბავშვებით, რომელთანაც მე არც ჩამომავლობით და არც შეძლებით არავითარი კავშირი არა მაქვს, მდევნიან მე, როგორც საშიშარ რეფორმატორს“. ხელმწიფემ არ მიიღო ეს დათხოვის ქალაქი.

1812 წ. ნაპოლეონი მიუახლოვდა რუსეთს. ალექსანდრემ რჩევა ჰკითხა სპერანსკის: ამან ურჩია მოიწვიოს სახელმწიფო რჩევა (государственная дума) და ნაპოლეონთან ომის დაწყება პოპულიარული გახადოს. მაშინ კი იფიქრა ხელმწიფემ: სპერანსკის უთუოთ ჩემი უფლების შემცირება სურსო. ასეთი აზრი მასში კიდევ უფრო გააღვივეს საფრანგეთის ემიგრანტებმა, რომელნიც პირველმა რევოლიუციამ გამოარეკა სამშობლოდან, და ჰე

\*) იხ. „М. М. Сперанский“ Южакова; изд. Павленкова.

ტერბურგიდან ცდილობდნენ ძველი წყობილების საფრანგეთში აღდგენას. ამნაირათ, სპერანსკი დარჩა მარტო მარტო და მისი დაცემა აუცილებელი შეიქნა. 17 მარტს 1812 წ. ის დაიბარა იმპერატორმა და გამოუცხადა: გადამიყენებინარ ყოველივე თანამდებობისიგან და გვზავნი ნიჟნი ნოვგოროდში საცხოვრებლათ, პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშო. სპერანსკიმ ჰკითხა მიზეზი, მარა პასუხი ვერ მიიღო. სპერანსკი გამოვიდა ხელმწიფის კაბინეტიდან ნახევრათ მკვდარი და წინა ოთახში თითქმის უგრძობლათ სკამზე ჩამოჯდა. მოსამსახურემ წყალით მოასუულიერა. ამ დროს ხელმწიფემ კარები გააღო და აღელვებული ხმით უთხრა; „კიდევ ერთხელ მშვიდობით, მიხეილ მიხეილის ძე“, და უკან გაბრუნდა.

სპერანსკი იმავე ღამეს პოლიციამ ვაიყვანა პეტერბურგიდან და დააბინავა ნიჟნი ნოვგოროდში მას ყოველგან დასცინოდნენ. ქუჩის ბიჭებიც კი მასხარათ იღებდნენ და ტალახს ესროდნენ. ის ისეთივე ღარიბათ დაეცა როგორითაც სამსახურში შევიდა, ასე, რომ იძულებული იყო ორდენები და ჩინები დაევირავებინა და ისე თავი ერჩინა. 1816 წ. იმპერატორმა აბატია სასჯელი სპერანსკის და დანიშნა პენზის გუბერნატორათ. 1819 წ. ციმბირის ღენერალ-გუბერნატორათ და თან რესკრიპტში ხელმწიფე ამბობდა, რომ „მას მტრებმა უსამართლოთ ცილი დასწამესო“. 1821 წ. ის, შემდეგ დაცემისა, პირველათ მოიწოდეს პეტერბურგში. ხელმწიფე მას კივათ შეხვდა, მაგრამ მისი პროექტი ციმბირის რეფორმების შესახებ ყველა მიიღო. გარდაიცვალა ალექსანდრე და ტახტზე ავიდა ნიკოლოზ I. ახალმა მეფემ სპერანსკის კეთილის თვლით შეხვდა და მრავალი ორდენები და გრაფის ტიტული მისცა. ამ დროს სპერანსკიმ შეიმუშავა სამოქალაქო კანონების დებულება და 1839 წ. პეტერბურგში უეცრათ გადაიცვალა. მისი ბიოგრაფია დაიწერა მხოლოდ 30 წლის შემდეგ.

**შინაური მიმოხილვა.**

ქუთაისმა, როგორც იყო, იპოვა მეთაური. ეს ერთ თვეზე მეტია ქალაქის თავს დაეძებდნენ, ხან აქეთ ეცენ, ხან იქით, და ის კი თურმე ასე ახლოს ყოფილა! გვიკვირს, ამდენ ხანს როგორ ვერ შეამჩნიეს ის და მხოლოდ მაშინ დაინახეს, როცა კანდიდატის მოძებნა გაუჭირდათ. ბ. დ. ლორთქიფანიძეს სწორეთ „გაჭირვების კანდიდატი“ შეიძლება დაერქვას, მისი არჩევანიც „გაჭირვების არჩევანია“. ჩვენ, რასაკვირველია, არაფერი არ გვაქვს ახალი თავის წინააღმდეგ, ჩვენ მხოლოდ ვლაპარაკობთ მისი არჩევის სისტემის შესახებ. ყველა დაწესებულება უნდა ცდილობდეს რაც შეიძლება მეტი კანდიდატი წამოაყენოს ანა თუ იმ თანამდებობის დასაჭერათ და მათ შორის ერთი, საუკეთესო, აირჩიოს. თავისუფალი არჩევანიც იმას ქვია, რომ მრავალთა შორის ერთი გამოარჩიოს. ამ ჩვენ ქუთათურ ამრჩეველთ კი ეს, ყოველივე არჩევნის ძირითადი პრინციპი, ურარ-უყვირათ და მთელ ქუთაისში მხოლოდ ერთათ ერთი კანდიდატი მოუნახავთ და საბჭოსათვის წარმოუდგენიათ: გინდა თუ არა, ეს აირჩიეთ, სხვა არაფერ გვაყავსო! რა უნდა ქმნას ხმოსანმა ისეთ

პირობებში: არ აირჩევს და არჩევნის უფლება დავკარგება, სხვა კანდიდატს მოითხოვს—ვერ იპოვებო და... ჩანს ისევე ის მონოპოლისტი-კანდიდატი და... აქვს, რომ არ გაათეთროს. ასეთი არჩევანი არ ჩაითვლება ნორმალურ არჩევნებათ, თუნდაც არჩეული პირი მართლაც ღირსეული ვატი იყოს. რაც შეეხება ბ. დ. ლორთქიფანიძეს—თუმცა საზოგადოების ასპარეზზე აქამდის დიდათ არ უჩენია თავი, მაგრამ იმედია აწი მაინც დავგვანახებებს მხნეობას და გამჭრიახობას და ქუთაისის აწი წილ-დაწილ საქმეებს რაიმე წეს-რიგში მოიყვანს.

საზოგადოთ ჩვენში ძალიან გაჭირდა საქალაქო საქმეების რიგინათ გაძლოლა. თითქმის ერთ და იმავე დროს მისცეს სამართალში თფილისის და ქუთაისის გამგეობის ზოგი წევრები. ამათგანს ზოგს დაუდევრობას აბრალდენ, ზოგს უცოდინარობას, ზოგს რას და ზოგს რას. და ყველა ეს ისჯება კანონით. ასეთი და კიდევ უფრო მეტი შეცდომები უეჭველია წინეთაც მოსდიოდათ ჩვენი ქალაქების მამებს, მაგრამ მაშინ არავინ არ აქცევდა მათ ყურადღებას, არავინ კრიკში არ უდგა და ამისათვის არც უფროხილდებოდნენ ჩაბარებულ საქმეებს. ყოველივე საზოგადო საქმის მეთაურობა მოითხოვს შესაფერ გამოცდილებას, დისციპლინას, მტკიცე კალაპატში ჩადგომას. ასეთი თვისებებს გაბატონებულ პარტიაში ზრდის ოპოზიცია, ხოლო ოპოზიციაში გაბატონებული პარტია. რასაკვირველია, ეს ხდება მაშინ, როცა ორივე საქმიანი პარტია და არა შენ-ჩემობის და ადგილების მაძიებელნი. ჩვენში ჯერ არ არის კიდევ ასეთი მტკიცე და საქმიანი პარტიობა და აი ამისათვის არც რაიმე საზოგადო დისციპლინა არსებობს. ჩვენებური ოპოზიციონისტი ოპოზიციონისტია მანამდის, სანამ ადგილს არ იშოვის, ხოლო როგორც კი „გაიმარჯვებს“ და საქმის სათავეში ჩადგება, ისიც ისე იწყებს მოღვაწეობას, როგორათაც მის მიერ დამარცხებულნი მოღვაწეობდნენ. ახლა ესენი დგებიან ოპოზიციაში და იწყებენ ამავე ისტორიას. ასეთ პირობებში ძალაუფლებურათ მთავრობამ უნდა იტვირთოს მათ მოქმედებაში ჩარევა და თავისებურათ მოეპყრას. რაც უფრო სუსტია მოღვაწეთა მომზადება და მუყაითობა, მით უფრო ხშირია ასეთი ჩარევა და მათი შეცდომების გარეგანი ძალით გასწორება. და აი, სწორეთ, ასეთ ნიადავზე აღმოცენებული თფილისის და ქუთაისის თვითმართველობის მსახურნი და მათი ახლათ პასუხის გებაში მიცემა...

თფილისის საბალონო სასწავლებელში ეს ერთი ხანია სწავლის ჩვეულებრივი მსვლელობა შეჩერებულია. ეს სკოლა რაღაც უბედურ ბედზე უნდა იყოს დაბადებული. მუდამ მის უწესრიგობაზე ჩივიან, დრტვინავენ და მაინც ყოველივე უცვლელათ რჩება. ამ ახირებულმა უყურადღებობამ წელს მწარე ნაყოფი გამოიღო, მოსწავლეები სოფელში დაგზავნეს, გამგე და მასწავლებლები (გარდა ერთისა) დაითხოვეს და მხოლოდ ახლა შეუდგენ სასწავლებლის გაუმჯობესობას. ამ ყამით რუსეთში ბევრს ლაპარაკობენ სასწავლებელთა შესახებ და საკმაოთ გამოარკვიეს, რომ სკოლის უწესრიგობის მიზეზი სკოლის თვით შინაგან ორგანიზაციაში უნდა მოინახოს. თფილისის საბალონო სასწავლებლის სწეულებაც



მისი ორგანიზმის მინაგანი სხეულებია და მასთანავე იმ აქ უნდა დაედგას, მაღალი ამის მაგიერ, მისი გულშემატკივარნი სკოლის ვაჟებზე დასკობას ფიქრადენ სკოლის ქალაქ გარეთ გადატანით... ქალაქში მოსწავლე ყოველთვის მეტს შეიძენს, ცხოვრებას უკეთ გაეცნობა, წიგნებსაც მეტს იზოვის, საკონხავათ ერთი სიტყვით, გადაძინადება, ვინემ ქალაქს გარეთ, საღაც მიყრუებულ სოფელში, საბალოსნო სკოლა ახლა ძალიან კარგ ალაგას არის, მხოლოდ საჭიროა ის მოეწყოს წესიერად და სწავლაში მეტი „გულმტკივნეულობა“ იქნას შეტანილი...  
\*\*\*

თფილისის გუბერნიის თავად-აზნაურთა კრებამ უკვე გაასამართლა სათავად-აზნაურო ქარვასლის გამგე კომისიის მოღვაწეობა. აი რა ცნობები წარმოუდგინა სარევიზიო კომისიამ მის შესახებ: გამგე კომისია (და აგრეთვე ზედამხედველი კომიტეტი) გადასცდა თავის უფლებებს, რაც მან კრების განჩინების წინააღმდეგ მოახდინა ხარჯები თეატრის რემონტისათვის. თვით რემონტი წარმოებდა უქანტროლოთ და უწესრიგოთ; ელექტრონის მანეთულებს გასაყვანათ გადაიხადა ორი იმდენი ფული, რაც ღირდა. განსაკუთრებით დიდი დანახული ჩაიდინა კომისიამ „უნინთან“ 25 წლით პირობის შეკვრაში. ექსპერტების და მკოდნე პირების შემოწმებით ეს პირობა მაგნებელია თავად-აზნაურობისთვის და სასარგებლოა „უნინისთვის“. ხნგარიში და საქმის წარმოება უურადლებას მოკლებულია; არ აქვთ საჭირო ყურნალობა; საქმეები დაჟინდრავია, ბროტოკოლებზე ხელი არ უწერიან, დამსწრე წევრთ, ხოლო სოგზე ხელს აწერენ ისეთები, რომელნიც არ ყოფილან კომისიის სხდომაზე, შემოსავალ-გასავლის დავთარი დაუნომრავი, ხელმოაუწერელია, და სხ. თუმცა ფული სწორათ არის. ქონება უყურადღებოთ არის დატოვებული. სახურავიდან ალაგ-ალაგ წვიმს და სხ. ერთი სიტყვით, ТОКОЙ ПОРЯДОКЪ НЕ ТЕРПИМЪ — აბოლოვებს რევიზია. კრებამ სახეში მიიღო ყველა ეს და დაადგინა სრულიად ახალი წესით მოეწყოს ქარვასლის გამგეობა. აი ასე, აწარმოებენ ჩვენში საზოგადო საქმეებს! მერე ვინ არის ამაში დანაშავე? ამიტომ კრება სრულიად ლოლიკურათ მოიქცა, როცა ქარ.

დროსატიულო საზოგადოების „პრეტენზია“ დააკმაყოფილა. როგორც პეტრობურგიდან იტყუებინა, მთავრობის დაქმნილებია წესდება, თფილისის ნოქართა და მხარე საზოგადოებისა. მასთანავე ახლა უნდა შეუდგენ საზოგადოების ორგანიზაციას და მოწყობას. ამ ნაირი საზოგადოება შეიძლება იყოს ორ ნაირი: ერთი თვით ვაქართა და ქველ-მოქმედთა, რომელთა მიზანია „უნცროს ძმებს“ დახმარება გაუწიოს და მეორე თვით ამ „უნცროსი ძმების“ ანუ ნოქარების საზოგადოება, რომლის მიზანია, დაეხმაროს ნაგის რაგს, ჩვენს ხელთ არა გვაქვს დამტკიცებული წესდება და არ ვიცით რომელი ტიპის არის ის, ვიტყვი მხოლოდ, რომ ნოქართათვის ერთთ ერთი ნამდვილი საბჭოებლობის შიამტანია მეორე ნაირი საზოგადოება დახმარება თავის და თავის მოძმის და ამ აზრით შეერთება და კავშირის შედგენა ეს მიკიდრი და საბუძვლიანია. ეს საბუძვალს და მისი მეტ ენერჯინს, თვით მოქმედებას, შრომის მოყვარეობას, ხაჭმანობას — ერთი სიტყვით, აწევს საერთო საქმის ხაერით წაყვანას. ამისათვის, ნოქარებმა ახლავე უნდა იხარჯონ იმაზე, რომ საზოგადოების მოწყობაში მხურვალე მონაწილეობა მიიღონ და გააძვირონ და სხვა მისი ორგანოს წევრები შეიქმნენ. საჭიროა ეს საზოგადოება იყოს უმთავრესათ ნოქართა, საზოგადოება, ხოლო სხვები დახმარებას და თანაგრძობას უწევდენ. ნოქარები თფილისში ერთობ ბევრია, მათ ადვილათ შეეძლება იმდენი ფული მოაგროვონ, თავიანთ შორის, რომ საზოგადოება ხვირიან ნიადაგზე დააყენონ და ეს აქციონ ნამდვილ კულტურულ დაწესებულებათ. ნოქარს გარდა იმეთიერი შემწეობისა, ეტრევა შეეწეობა კულტურული; მას უნდა სამკიდველო კლუბი, თეატრი, კონცერტი და სხ. და სხ და იყველა ამის საზოგადოებაში თავის მოყრა შესაძლებელია და მიუკარგებელიც. ნოქარებმა მიუხედავად ჩამომაგლობისა და სარწმუნოებისა, ერთთ უნდა დადგენ და ძმურათ ხელი-ხელს გაყრილი ამ მათ საქმეს დაებატრონონ.  
\*\*\*

თფილისის ქალაქის საბჭოს კრებას წარედგინა კავასიის მთავარმართების მიწერილობა, რომლითაც საბჭოთაში იქმნენ მიტეულები: ქალაქის თავი გ. ევანგელოვი, გამგეობის წევრი ე. ე. ხოსროვი, გამგეობის წევრთ ნამუცა თ. ს. შ. არდუთისსკი დოღგორუკვი, ა. ა. ივანეჯა და ს. ა. ვერმიშევი.

თფილისის ქალაქის საბჭოს კრებას წარედგინა კავასიის მთავარმართების მიწერილობა, რომლითაც საბჭოთაში იქმნენ მიტეულები: ქალაქის თავი გ. ევანგელოვი, გამგეობის წევრი ე. ე. ხოსროვი, გამგეობის წევრთ ნამუცა თ. ს. შ. არდუთისსკი დოღგორუკვი, ა. ა. ივანეჯა და ს. ა. ვერმიშევი.

**სხვა-და-სხვა ამბები.**

თფილისის ქალაქის საბჭოს კრებას წარედგინა კავასიის მთავარმართების მიწერილობა, რომლითაც საბჭოთაში იქმნენ მიტეულები: ქალაქის თავი გ. ევანგელოვი, გამგეობის წევრი ე. ე. ხოსროვი, გამგეობის წევრთ ნამუცა თ. ს. შ. არდუთისსკი დოღგორუკვი, ა. ა. ივანეჯა და ს. ა. ვერმიშევი.

თფილისის ქალაქის საბჭოს კრებას წარედგინა კავასიის მთავარმართების მიწერილობა, რომლითაც საბჭოთაში იქმნენ მიტეულები: ქალაქის თავი გ. ევანგელოვი, გამგეობის წევრი ე. ე. ხოსროვი, გამგეობის წევრთ ნამუცა თ. ს. შ. არდუთისსკი დოღგორუკვი, ა. ა. ივანეჯა და ს. ა. ვერმიშევი.

თფილისის ქალაქის გამგეობამ უკვე წარუდგინა გუბერნატორს თუნიკულისი ბრექტი.

წარუდგინა ქართულმა დრამატულმა საზოგადოებამ იდღესასწაულს ბ. კაბრ. სუნდუკიანის კომედიის „ბუხის“ 30 წლის იუბილე. თუატრამ სადღესასწაულთ იყო მარნუელი. საზოგადოებასთან დაკავშირებით წარმადგენის შემდეგ გაიმართა სადღესასწაულთ აქტი. იუბილიანს მართუკს მრავალი ადრესი და რამდენიმე კვირგვინი. წაითხულ იქნა მრავალი მისილდენი დეპუტე მრავინციუბიან.

თფილისის ქალაქის გამგეობამ უკვე გადასწავლა დაარსოს წმ. მარია მკვდარნიელის სახელზე ქალთა თავშესაფარი გამგეობის მიერ შემუშავებულ წესით ეს თავშესაფარი მიტეულთ დაარსებულ იქმნება 10 ქალისთვის; მიიღიან როგორც მცირე-წლოვანი ქალები, აგრეთვე სრული წლოვანიც, წოდებისა და სარწმუნოების განურჩევლათ; თავშესაფარში მიიღებენ აგრეთვე როგორც სულით ავადმყოფთ, ისე ავზიანების; ქალების მიღება უფასო იქმნება; მიღების დროს ქალს მისთხოვენ ვინაობის სბუთებს; მიღებულ ქალებს დარჩენიან თავშესაფარში სიმ წელიწადს ან მეტსაც, თავშესაფარის გამგის შეხედულებით. ამ დროს განმავლობაში ასწავლიან ქალებს ტრა-კერვას, მხარეულობას, მრეცხობას, წერაკითხვას, სადმთხო სჯულს და სხვას. შემდეგ ამ ნამუცა ქალებს მიეცემათ მოწმობა და შეატეობინებენ პოლიცეისტრის, რომ ისინი გამარტნენ უხსნეა ქალთა სიბინ. თავშესაფარის შესახებ ქალაქი გადასდებს ეოველ წლობით 1000-მან, ხოლო სულ თავშესაფარის შესახებ საჭირო იქნება 2292 მან, რომლის შესადგენად გამართულ იქნება ხელის მოწევა.

უწმ. სინოდის ოფიციალურ გაზეთ „Церковный Вѣдомость“-ში დაბეჭდილია შემდეგი: „უწმ. სინოდის ანკეულის სასწავლებელთა საბჭოს დადგენილებით 6) თებერვალს, 1901 წ., № 112), რომელიც დაბეჭდილია სინოდის ობერ-პროკურორის მიერ შედგენილი წიგნები: 1) „Русское слово, или учебное руководство къ русскому языку для грузинскихъ школъ“, ნაწილი I (მეხუთე გამოცემა, ფასი 50 კ.) და 2) „Руководство для учительницъ къ преподаванію по книгѣ“ „Русское Слово“ (მეორე გამოცემა, ფასი უფრო 60 კაპ.) - მოწინებულ იქმნენ სახმარებლათ, როგორც სახელმძღვანელოები რუსულის ენის ქართულ საეკლესიო-სამრევლო სკოლებში“.

დღემდის „Русское Слово“ იხმარებოდა ადგილობრივ საეკლესიო-სამრევლო სკოლებში, როგორც დროებით სახელმძღვანელო, თანხმად ადგილობრივ სასულიერო მთავრობის მოწინებისა, ამიერიდან კი ეს წიგნი უნდა შეიქმნეს მუდმივ სახელმძღვანელოთ უწმ. სინოდის დადგენილების თანხმად.

ქუთაისის სამხედრო გუბერნატორის განკარგულებით, ქუთაისის ქალაქის ხმოსნობიდან გამორიგნულ იქმნენ ქალაქის თავათ ნამყოფი ლოლუა, ა. შ. კაბაჯი და ი. გ. ჩიმაკაძე. ეს უკანასკნელი გადაეცემულ იქმნა აგრეთვე გამგებობის წევრობიდან, რისთვისაც 30 აზრილის სხდომაზე საბჭომ ამოიჩინა დეპუტატია სამი კაციდან, რომელთაც დაევალით სთხოვნ ქუთაისის გუბერნატორს, რომ ბ. ჩიმაკაძე დატოვებულ იქმნას ქალაქის გამგებობის თანამდებობაზე, რადგანაც ქალაქის აწინდელი საქმეთა გამორკვევა თხოულობს საქმეთა მცოდნე კაცს, როგორც არის ძველი გამგებობის წევრათ ნამყოფი და აწ გადაეცემა ამ თანამდებობიდან. ბ. ჩიმაკაძე.

ქუთაისის ქალაქის თავათ, 38 ხმის უმეტესობით წინააღმდეგ 14-სა, ამოიხილეს იქმნა დ. ა. ლორთქიფანიძე.

ქუთაისის გუბერნიის თავად-ახუნურთა წინამძღვლოთ არჩეულ იქმნა ბ. ს. წერეთელი და მის კანდიდატათ თ. ს. ლორთქიფანიძე.

ქუთაისის თავად-ახუნურთა კრებაში უკვე აირჩია სამი პირი, როგორც წაუმომადგენლები, საქართველოს რუსეთთან შეერთების ასის წლის იუბილეის დღესასწაულზე დასასწრებლათ.

9 ამ თვეს ქ. ოზურგეთში დაწინაურდა გურიის ამხანაგობის „შუამავლის“ წარმომადგენელთა წლიური კრება.

ათ მათს ქუთაისის თეატრში გამართავს კონცერტს ჩვენი ცნობილი მომღერალი ქალი კნ. გურამიშვილისა.

ჭიათურის შავის ქვის მწარმოებელთა საბჭო აპირებს ამ ახლო მომავალში გამართოს სახალხო კითხვათა აუდიტორია. შენობის კაპმა უკვე შეუმუშავებიათ.

ქ. თელავის საზოგადოებამ განუზრახავს აკოს შენობას სახალხო თეატრის და კითხვებისათვის; აქვე იქნება მოთავსებული წიგნთ-საცავ-სამკითხველო.

1897 წლის 3 თებერვალში გამოცემული ცირკულიარით აღიკრძალა მიიღონ ამიერ-კავკასიის რკინის გზის სამსახურში

ის პირები, რომელნიც არ წარადგენენ მოწინებებს იმ საზოგადოებისა ან დაწესებულებისა, სადაც ისინი მსახურებდნენ. ამის გამო ამიერ-კავკასიის რკინის გზის უფროსმა მთავრობამ განკარგულება, რომ უმოწინებოთ მიიღებინა მის და რუსეთიდან ჩამოსული რუსები, ხოლო კავკასიაში მცხოვრებთა სამსახურში შესვლის დროს უნდა იხელმძღვანელონ ზემოხსენებული ცირკულიარით.

გზათა მინისტრს განუზრახავს ამ წლის ბოლოს გამართოს სადამოკურობო რკინის გზების სახელმძღვანელოს მუშაობისათვის.

ფინანსთა სამინისტრომ დაამტკიცა შეუცვლელათ ნაქრუბის საერთაერთო დახმარების საზოგადოების წესდება, წარდგენილი ხსენებულ სამინისტროში თფილისის ვაჭრობისა და მანუფაქტურის კომიტეტის მიერ. საზოგადოების მიზანია დახმარება აღმოუჩინოს სავაჭრო და სამრეწველო დაწესებულებაში მოსამსახურეთ როგორც მატერიალურათ, ისე განების განვითარების მხრივ. საზოგადოების წევრობა შეუძლია ზემოხსენებულ დაწესებულებაში მოსამსახურეთ. წევრები იქნებიან „ხამდვილნი“ და „დამხმარნი“. ხამდვილნი წევრები განიყოვიან 3 კატეგორიით. 1-ლ კატეგორიის წევრს შეაქვს წელიწადში 15 მ., 2-ისას—10 მ. და მესამისას 5.; წლიური შესატანიდან განთავისუფლებული იქნება, ვინც ერთბაშთ 150 მანეთს შეიტანს. „დამხმარ“ წევრს შემაქვს 1 მ. წელიწადში ან 25 მ. ერთბაშთ. საზოგადოებას უფლება ექნება, გარდა ფულით დახმარებისა, ხელი შეუწყოს ნაქრუბის განებრივ და ზნეობრივ განვითარებას სავაჭრო კურსების და ბიბლიოთეკების გახსნით, კონცერტების და სადამოკურობის გამართვით. საზოგადოება იმყოფება ფინანსთა სამინისტროს უწყებაში. წესდების დამტკიცების ამბავი ემცნო საქმის ინციტორებს, რომელთაც ამ მოკლე ხანში კრება ექნებათ.

აღმოსავლეთის შესწავლის საზოგადოებას განუზრახავს გამოსცეს ჟურნალი რუსულს და სპ. რუსულს ენაზე.

ეს ერთი ხანია ს. ქარელში წიგნთ-საცავის დაარსება განიზრახეს. ამ აზრის განსახორციელებლათ, სხვათა შორის, აქ რამდენჯერმე გაიმართა სადამოკურობო, რომელსაც მრავალი ხალხი დაესწრო და, ეჭვი არ არის, შემოსავალიც ბლომით იქნებოდა. მაგრამ მას აქეთ ღაშმარავი წიგნთ-საცავის შესახებ როგორცდ მიჩუმდა და არ ვიცით, რა მდგომარეობაშია ეს საქმე. სასურველია ვიცოდეთ მისი ბედ-იღბალი.

**კომისკომდენიი.**

**ს.** კლდეოთის საზოგადოება, — (ზემო იმერეთი) შესდგება შეიდი-რვა სოფლიდან და შეიცავს რამდენიმე ასეულ მცხოვრებელს. ხალხი აქ განსაკუთრებით მუგუნხობა-მუღვინობას მისდევს. აქ უნდა შევნიშნათ, რომ ეს დარგი მუგუნხობის ძველებურათ წარმოება დღემდის, ხოლო დღეს აქ ძველი იარაღებით შრომას ფასი ეკარგვის და თანდათან ახალ იარაღებს ეჩვევიან. მიწის ბრუნება, ამერიკული ვაზი და ჩვენი ვენახის ზედ დამუხანა აი როგორი შრომა იზიდავს დღეს ხალხის უურადლებას; უმცირესობას შეუძლია მხოლოდ მოკადრს ხელი ახალ მუგუნხობას, უმრავლესობა-კი, რომელსაც საკუთრება ხელიდან ეტლება თანდათან და სიღარიბე სულს უხუთავს, ვერასოდეს ვერ შეხედებს და



ამ დროის მეურნეთ ვერ გახდება. ამის დაუმტკიცებელი ჩანათა ბრძოლა, რომელიც ავალდებულებს მხედის წელიწადში 25 კან. და რომ არავინ შეუტყობს ეს საიდუმლო, აი როგორ ვექსილებს სთხოვენ ამვალდებულებს. ვსთქვათ ეს ავალდებულება 100 მან. აქ ანგარიშობს მხედის 25 კან. სულ ერგებს 1 წ. 100 მ. + 25 მ. = 125 მ. და ეს სულ თავნათ იწერება: „მე(?)“ ავიღე ვალათ თქვენგან(?) 125 მ. წლამდის უსარგებლო და ზირველ მოთხოვნაზე თუ არ მოგვე, გადავიხადო თქვენდა სასარგებლოთ 100 მ. (ან მეტი) „შტრაფი“. გადას წელიწადი და თუ არ დაკმაყოფილდა, ჩანჩი შეიტანს სახიფათო, მოყვას „ზონიტავი“, გლეხს აუწერენ უოველივე ქაბებს და უფიდას, ამისი მაგალითები ბევრია. ეს ერთი ხერხი საზოგადოთ სოფელურ ჩანჩთა, ახლა მიუმართოთ მეორე: ღვინო სახამდის დადგებოდეს, სოფელში დაეძებენ გაჭირვებულებს, აძლევენ წინ-და-წინვე ფულს ამ ზირობით, რომ რაცა ურძინს დაწურავს, ღვინო ზირველმა უნდა წაიღოს. უიღულობს გაჭირვების დროს იათათ, თითონ გააქვს ბაზარზე და უიღის ძვირათ, ამ ხირათ თვით შმრომელ საქმლის ზატრანს ეკარგება უფლება თავის საქმელზე და ფულისანის ხელში გადადის მუქათ. რამდენი ვიცი წასული წლის მაგალითები, რაცა ღვინოს ურძინს დამწიფებამდე უიღულობდენ 18—20 მ. სახანეს (10 ფუთი). ეს ღვინოები დღესაც ამ ჩანჩთა ჭურბოში ახლან, რომელთაც 30—35 მანეთსაც კი აძლევენ ამ 18 მანეთათ ნაყიდ სახანე ღვინოში, მაგრამ მანინ არ უიღიან, რადგან მოთხოვნილება ძლიერდება და 40 მ ადუბას უცდიან. ვეველა ეს უმარველსობას ადარებებს. კარგანხი სოფლის შეხედულებაც კი ამტკიცებს აქურ მცხოვრებთ სიმდიდრე-სიღარიბეს. გაიფიქროთ კლდეითის საზოგადოების რომელიმე სოფელში, თქვენ ხედავთ ერთი მხრით მშვენიერ ფართე კუბებს, შიგ სამს ან ოთხ თვადიან ოდებს, კრამიტით გადაწოთლებულს, მის გვერდით ჩამწკრივებულია ზატრან ქაბები უავრით დახურული, აქ ცხოვრობს გლეხი, ღარიბი, რომელსაც ადრე თუ გვიან უნდა დაეფუშოს თავისი საუფარველი კერა და სხვაგან ეძიოს საცხოვრებელი ადგილი.

კლდეითის საზოგადოებაში არის მხოლოდ სამრევლო საეკლესიო სკოლები, სხვა-კი არა, თუმცა ძლიერ საჭიროა, რომ აქ სამინისტრო ორ-კლასიანი სასწავლებელი იყოს. აქ ხალხი მამაზაზურათ ადარ უფურებს სწავლა-განათლებას უოველგან და უოველთვის კესმის ხალხის ხმა: „უსწავლელი კაცი ერთ გროშათ არ ღირს, ამ დროში უსწავლელი ადარ ვარგაკ“. წასული წელს განსხვავს სამრევლო სკოლა ს. კვლითში. ხალხი რომ სიამოვნებითა და სიხარულით მიეგება, ეს იქიდანაც ჩანს, რომარ გაუვლია რამდენიმე ხანს და სკოლა ბავშვებით აივსო. საჭიროა ვვალდითის სკოლას მოზრდილი საკუთარი შენობა ექნეს, რომ ბავშვები მეტი დაეკრიოს. კლდეითის საზოგადოებას სხვა-და-სხვა დაბად და საშუალო სასწავლებლებშიაც უავს მოსწავლენი და ახლან დრო, რაცა ბევრი მათგანი საშუალო და ზოგი უმაღლესი განათლებითაც იქნებიან. ვინათ როგორ მოაქცევენ ესენი უურადლებას ჩვენ ხალხს, ვინათ როგორ შრამასა და მუყაითობას გამოიჩინენ სახალხო განათლების საზოგადოებზე.

ბევრი რამ გვეჭირია ჩვენ კლდეითის საზოგადოების ხალხს სწავლა-განათლების მხრით. ჩვენდა სასიხარულოთ, რაკი თვით ხალხმა აიღო ადგილი და სწავლა-განათლების საჭიროებას თვითონ დაადავებს, აქ მისი დახმარება და გზის ჩვენება საჭიროა. ჩვენ ბევრი რამ გვინდა, მაგრამ დაფიქროთ ჯერ ის, რომელიც აუცილებელ საჭიროებას შეადგენს. მაგ. ჩვენ კლდეითის საზოგადოებაში არ არის ერთი საშვიტხველო, არ არის წიგნთ-საცავი, არ არის საკვირათ სკოლა, არ არის ბანკი (თუმცა ასეთები

დასავლეთისკენ ბლომითა და იხსნება კიდევ) და მრავალი სხ. დრო არის ამითი დაარსებისთვისაც ვიზრუნოთ. მივმართავთ კლდეითის საზოგადოების ინტელიგენტთ, მღვდლებს და მოსწავლეებს და შევეკითხებით: რას შერებიათ ისინი და ან რატომ არ იღვწიან ამ ახალ საზოგადოებზე.

რ. ჩიხლაძე.

ორიოდე სიტყვა ჭიათურის საურთიერთო ნდობის ბანკის შესახებ.

(წერილი ამ ბანკის წევრთა მიმართ).

როგორც იცინა მკითხველებმა გაზეთების საშუალებით, საჭირო თანხა ზემოხსენებული ბანკის დასაარსებლათ (10,000 მან.) უკვე შეგროვილი უნდა იყოს და მამასადაძე, მალე ბანკიც დაიწეებს მოქმედებას, მანამდის-კი ურიგო არ იქნება, ორიოდე სიტყვა მოვასხენო ამ ბანკის შესახებ და მის დაწინაურებაზე წევრთ ამ ბანკისას.

როგორც მოგახსენებთ, შარშან, მესამე მრეწველთა მორიკრებაზე ქუთაისში, მწარმოებელთა ერთმა ჯგუფმა ესე იგი წერილმა მწარმოებლებმა საკანკებოთ სთხოვეს ტელეგრაფით ბ. მინისტრს, რომ მრეწველთ ნება ქაბებდათ საზოგადოთ კრედიტზე დაზარაკისა, რადგან კრების ზოგრაშმში ეს კითხვა არ იყო მოთავსებული, რაც შეწინააღმდეგებდა. შემდეგ კრედიტზე დაზარაკი მით დაბლოდა, რომ ჭიათურაში უნდა დაარსებულიყო „საურთიერთო ნდობის კრედიტი“. როგორც ვხედავთ, ეს კითხვა წერილ მწარმოებელთ უფრო აინტერესებდა, მათი ინიციატივით იყო იგი განხილული და მამასადაძე ეს მომავალი ბანკიც მათი ინიტერესების დაკმაყოფილებას უნდა ემსახურებოდა. რატომ? მიტომ, რომ, როგორც ვიცით, უოველ მსხვილ მწარმოებელს აქვს რომელიმე ბანკში საჭირო კრედიტი და არც ერთს წერილ მწარმოებელს (გარდა ერთი-ორისა) არ აქვს იგი არსად ჯერ-ჯერობით. ასე და ამხირათ, ზირველებს ის არ აინტერესებს, მეორეთათვის-კი მიუცილებელ საჭიროებას შეადგენს; მამასადაძე ზირველთ ჯერ-ჯერობით უნდა მოცილდეს იგი და მეორეებს ემსახურებოდა, მით უმეტეს, რომ არც კჭირვებათ იგი ზირველთ და ვერც დაკმაყოფილებს მათ დიდ მოთხოვნილებას.

ერთი სიტყვით, ეს ახალი ბანკი უნდა იქნეს ჯერ-ჯერობით თავისი ზატრან სუშით ზატრან მწარმოებელთათვის. და ეს რომ ასე მოხდეს, საჭიროა ამ ბანკის გამკებაში მოხვდენ მხოლოდ ის ზირნი, რომელთაც რწმენით და არა ფორმალურათ შეეძლოს წერილ მწარმოებელთა ინიტერესების დაცვა და მათი მოთხოვნილებების შეძლების-და-გვარათ დაკმაყოფილება. კრება, მგონი, შუა მასისთვის უნდა იქნეს დაწინაურული და ჩვენ დარწმუნებული ვართ, ეს ასეც მოხდება, თუ რომ არ ჩაერია ჩვენ არჩევნებში ზოგი ქუთაისლები, რომელთაც ძალიან უფართ კენჭობია და ზირადი ინიტერესები. ზირადთ-კი ჩვენ ამ ბანკის მართველობის შესახებ ამ აზრის ვართ: ერთხელ-ვე შედგენილია ჩვენში ის აზრი, რომ თითქმის ახალ-გაზდობას არ შეეძლოს არაფერი საქმის გაკეთება და მოწყობა რამე საზოგადო საქმისა, სანამ ეს ახალგაზდობა არ მოხუცდება, და აი ამიტომაც არის, რომ თითქმის უველგან ამისთანა საქმეებში ჩვენი მოხუცნი დგანან და თუ შემთხვევით წამოვარდნით ვინმე ახალგაზდის კანდიდატურა, სიცილით აკვირდებენ: „ვინ არის?—რა კაცია?—მის არავინ არ იცნობს“ და სხვა. საკვირველია დემონთან, თუ-კი არ მივცემთ მათ გზას და საშუალებას, რომ თავი გვანონ, სასწავლებლებიცავე ხომ არ შეუქლიანთ, რომ

რამე კვალი დაინახონ ჩვენ საქმეებს. მაგალითისთვის შიშს არ წავალოთ, ვიდრე ქუთაისი; ამდენი ხსნის ექიმები ქალაქის თავს და ვერ უხსნავთ. თუ კინდ ხატზე შეთვლით ქუთაისის და მის მეთაურებს, რომ გლადსტონი გაშორებულა თქვენთვის ინგლისს ქალაქის თავათ, არ წარმოადგინოთ, რომ მათ ის ამოიჩინონ, თუ-კი იგი ახლგაზღვა გამოდგა. და ამიტომაც არის, რომ მუდმივ კვალია ჩვენ სწორი ზირება საზოგადო საქმეების მართვისთვის.

მაშ დავსებოთ თავი ამოიჩინო შენდევლებს და ვიჩინოთ ჩვენი ბანკისთვის მისთანა ზირები, რომელთაც შეეძლოს ჩვენი ინტერესების დაცვა და რიგისათვის განხორციელება, სულ ერთია, ის ახლგაზღვა იქნება თუ მოხუცებული. ზირებით, მევერც გზა ახლგაზღვის, როგორც დაუღალავ ძალს, რომ იმავე დროს იმათ სხვა საზოგადო საქმეებშიადაც გავიწიონ სამსახური, მაგ. სახლბო კითხვებში, საკვირაო შეკრებაში, თეატრში და სხვ. ამისთანა ზირებით კერძოთ მე მრავალთა შორის მიმაჩნია, თუ-კი ივინი თანხმობას განაცხადებენ შემდეგნი: ბ. ნინი — ინჟ. გ. დეკანოზიშვილი, ნიკო ელიაშვილი, კოწია თუმანაშვილი, კარლო ხეიძე და თედორე კიკვაძე; რომელთაც, გარდა ამისა, რომ სწორი სწავლა და გამოცდილება აქვთ ვაჭრობაში, დახლგაზღვის ივინს მრეწველობას საზოგადოთ და შავი-ქვის საქმე კერძოთ.

ს. კიათურა.

კ. მოღვბოძე.

რ უ ს მ ი დ ი ს მ ს მ რ მ მ მ.

ერთს ზეტონურების შეკარხნეს აუგია ვეპერთელა ორ-სარ-თუღანი სახლი, სადაც უნდა მოაწიონ თავისი ქარხნის მუშები-სათვის კლუბი. ასეთივე კლუბი კიდევ არსებობს ერთს ქარხ-ნასთან.

◆ ციმბირის რეინის გზის ტომსკში მეოფე მისხურთ გა-დაწვევით გლეხთა განთავისუფლების ორმაცი წლის შესრუ-ლების გამო ერთი დღის მთელი ნამუშაური გადაიდგას ამ მი-ზნით, რომ ტომსკში დასრულეს შრომის ბირჟა, ესე იგი შე-ნობა, სადაც მუშაობის მაძიებართ შეეძლება თავმჯსთვარი იზი-ვან; აქ მათთვის გამოითუქ იქნება სასადალო, საჩაიე, სამკით-ხველო, აგრეთვე ბიურო, რომელიც მიწოდის უსსუაღლოთ იუ-რიდიულ დახმარებას მუშებს და აღუხსნავს მუშაობის მაძიებართ.

◆ სამარის სამეურნეო საზოგადოება აასკებს შრომის კან-ტონას, რომლის მიზანი იქნება ზირველ ხსენებში შეამდგომლო-ბა და შემდეგ კარგვაც მწარმოებულთა და მუშათა შორის ატე-ხილ უთანხმოებისა.

◆ ამ მოკლე დროში ზეტონურებს ჩამოვა ინგლისელთა სონ-დიკატის წარმომადგენელი, რომელიც გამოცხადებია იმ მიზ-ნით, რომ გააუმჯობესოს რუსეთთან ხე-ტუის ვაჭრობის საქმე-ის წარმომადგენელი, სხვათა შორის, ჩვენშიადა ჩამოვა.

◆ ქ. ასტრახანში ხანისობას ხელს უშლის ახირებული მოე-ლენა. ხომალდების ზატრონებს უქირავებოთ იათ ფასათ სხვა-და-სხვა ადგილებში მუშები. როცა მუშები მოვადენ სამუშაო ადგილს, დაინახეს, რომ სამუშაო ფასი გაცილებით უფრო დი-და, ვიდრე მათ აძლევდნ. მაშინ მუშებმა გუნდ გუნდებით მია-ხებეს მუშაობას თავი. ვერც საჩივარმა, ვერც ძალ-დატანებამ ვერაფერი გააკეთა და ამ ნიშნით ზატრონები დიდ განსაცდელში ჩავარდნენ.

◆ ხარკოვის ზოგ აფთიაქის ზატრონს გადაუწვევია ზირ-ველ მისიდან შეუმოკლოს მუშაობის დრო თავის მისხურ-ფარ-მატეგებებს, რისთვისაც დაინიშნება დღეში ორჯერი მორიკობა, ერთი ჯგუფი იმუშავებს საღაღ დასაღ, მეორე სასადაღებს.

◆ სახელმწიფო საბჭომ, სამხედრო მინისტრის წარდგინა-ლების თანხმობით, დაადგინა დაუმეტეს იმ წესებს, რომელშიც ნახვევითა, თუ როგორ უნდა დაეხმაროს წარი სამხედრო მთავ-რობას შემდეგ: განსაკუთრებულ შემთხვევებში, როცა ქალაქში სხვა ჯარი არ იქნება, ჯარის უფროსის განკარგულებით შეიძლე-ბა გამოწვეულ იქმნას ქვეითი არტილერიაც (ხმლებობა) რაზმე-ბათ, თათობა არა ხალხებით სია ვაჭრის.

◆ სურთ განხორციელების მინისტრის გამოცხადება მოსკოვში, დაათვალიერა უმაღლესი სასწავლებლები და სტუდენტებს სი-ტუებით მიმართა, განკრძოთ სწავლას.

◆ ხარკოვის უნივერსიტეტის მთავრობას გადაუწვევია, უკანვე მიადოს უკანასკნელ არეულობათა გამო დათხოვნილი სტუ-დენტები, ხოლო ეგზამენები შემდგომისთვის გადასდეს.

◆ მინაგან საქმეთა სამინისტროს განუხრახნავს საკუბერნიო მართველობისთან გამართოს სხედაღური ორი წლის ეურთი სრფლის მწერალთა შიხმობადელათ. აქ სასწავლოან ცოტა ოდენ კანონ-მდებლობას, სახატარიუსო ნაწილს, ანკარიმს და საქმას წარმოე-ბას. ეურთებზე მიიღებენ მსოფლოთ იმათ, ვისაც დაურსრულებათ სამხაქალაქი ოთხ კლასიანი სასწავლებელი. ეურთები უფასოა და ცოტა ოდენ სტაჟინდასაც მისცემენ მისწავლეთ.

◆ 22 აპრილს, ქ. კიევიში, კიევის კომერციულ ხარკებუ-ლოს დარბაზში მოხდა ზირველი საზოგადო კრება „ინტელი-ტენტ მშრომელთა ბიუროსი“, რომლის მიზანია საქმე უზოფონ კანსაკუთრობით სასწავლ ქალებს.

◆ იურიევის უნივერსიტეტის სტუდენტებმა მთავრობის ხე-ბა-დართვით გამართეს ყრილობა სტუდენტთა ინსპექტორის თა-ნა-დასწრებით. ყრილობამ 524 ხმით, წინააღმდეგ 31 მიიღო სხვა და-სხვა გადაწვევტილება, რომელნიც წარედგინა სათანადო მთავრობას.

◆ ხარკოვში, 14 აპრილს, უნივერსიტეტის სადგომში გაი-მართა მთავრობის თანხმობით სტუდენტების ყრილობა, რომელ-მაც გადაწვევია—ჩვეულებრივი მეცადინობა დაფიქსითო. ყრი-ლობაზე მოწვეულმა უნივერსიტეტის რექტორმა ამ გადაწვეუ-ტილებას შესახებ წარმოსთქვა მკძნობიარე სიტყვას და დასასრულ განაცხადა, შემადგომისთვის სულ ყველა დათხოვნილი სტუდენ-ტები ხელახლას მიღებული იქნებოანო.

◆ „ტაკანოვის უწევიაში“ დაბეჭდილია შემდეგი ბრძანება ტაკანოვის ზოლიმენიტრისა: „სამს აპრილს სასხლის ქუჩა-ზე აკოლოდოხნიე ტიმოფეევს თავისი მოვალეობის ასრულების დროს თავს დაესხა ხალხი და მას ძალზე სცემა. ტიმოფეევმა ამოიღო ხმალი, მაგრამ თავი ვერ დაიცვა, რადგან ხმალი რეი-ნის იურ და ბლაგვი. ამიტომ ვატუსაღებ ოკოლოდოხნიეს ტიმო-ფეევს შვიდი დღით, რადგან იმას ქქონდა გამოუდგარი იარა-ღი. ამასთან ბოქსულებს ვუბრძანებ, რომ დაათვალიერონ მათ მისამსხურეთა იარაღი. ხმლები უნდა ქონდეთ ცალკეადი და რეკოლავერი გამოსადებული“.

ს ა მ ღ ე ა რ - გ ა რ ე თ ი.

ნვლინი. ინგლისის მთავრობას ამ ბოლო დროს თანდა-უჭირდება საქმე. ახალი საბაფო ზომებით მან უკამოფიილებს და-ბადა არა მარტო ომობიგიაში, არამედ თავის ზოროტშიაც. ნს-შირის ბაყის წინააღმდეგ ადიმადლეს ხმა როგორც მთა-მანუ-ზატრონებმა, ისე მათმა მუშებმა; უკანასკნელნი ამბობენ, რომ ზატრონები შეეცდებიან ქირა დაგვიკლონ და ამით დაფარონ ახა-ლი გადასახადო. ამისთვის მათი დელეგატების კონფერენციაში





ერთხმით გარდაწყვიტა საერთო გაფიცვა, თუ მთავრობა სისურველში მთავრებს შრომისა. ეს შექარა, ამბობენ განუთქობი, უსამართლო შექარა, მთელ მრეწველობისათვის. თუ ეს განხორციელდა, მუშაობის შემსრულებელთა რიცხვი იქნება 760,000 კაცი. მეორე მხრით მთა-მანის დიდ კანტაღისტს, ღირსეულ დარგებულს გამოუცია წერილ-მანიფესტო მთავრობის წინააღმდეგ. ან რას სწერს ის აქ: „მთავრობამ დახრჩვა სამხრეთ-აფრიკის კომისიისათვის ათას ხუთასი მილიონი მან. და რაცა კიდევ მოჰყვანდა თუელი, ვერ განიკად გადასახად დაეფარა იანკისურების და კიმბურლის მილიონებზე. მათ გაცილებით უფრო გულ-მტკივნეულად მთავრობა ვინც ხრდილობისაგან სხვა მხრის მადანებს. მე იმდენათ სულელი ვიყავი, რომ ვამოყობდი ხეში მუკობების და მუშობლების მტკივნეულობით ამის დროს. თავს ვიწინებდი იმით, რომ ხეში მოწოდებით მადანების პატრონებია უჩველად სწინააღმდეგ თუელს თავისუფალ მეომართა სარჯებისთვის. მაგრამ მათ შემდეგ მოხდა ერთი რამ, სხეულობა, ხარჯამენტის არჩევნები. ჩრდილო-ინგლისში, კატაგებულმა პატრონებმა მით, ახრჩია მთავრობის მომხრე დეპუტატები. მასხადამე ამ მხრიდან მთავრობამ მიიღო თუელი, თავისუფალი მეომრები და თეთრი გუნდები. ახლა-კი ჩვენ აღარ ვგასწირავთ სამინისტროს და შორს გუნდობილბის, როგორც ხელთათმანებს. ის ავანსებს ისეთს გადასახადს, რომელიც დასცემს მთელ მხარეს. გარდა ამისა, ეს გაუთავებელი ომიანობა უკვლას მოსწყინდა და მას მთავრობის სისურველს აბრავებენ. ასე რომ სალიუსბურის სამინისტროს უკვლას მხრიდან უგმამოთილება უძლიერდება და, ამბობენ, შორს არ არის მისი დაცემის დღეა. მაგრამ უბედურება ის არის, რომ შემკვიდრე არსათ სჩანს. ლიბერალები ძალიან შეშინებული არიან, ვაი თუ მართლად დაეცეს კაბანეტი და ჩვენ-კი მისი მიღების დანე არა გვაქვსო. — როგორც იუწყებიან ზალატას უკვე მიუღია ახალი შრომატი და მუშების კონფერანციასაც გადაუწყვეტია, მოიცადოს მანამდის, სანამ ქარის შირობებში რაიმე ცვლილებას მოახდენდეს ახალი ბაყებიო.

**საზრახველი.** საფრანგეთის ღვლეები და ბურები დიდ ავტორიტას ეწვიან ვალდე-რუსოს კაბანეტის წინააღმდეგ. აი, მაკალიათ, რა ხაირი ქადაგება წარმოუთქვამს ერთ ღვლეულს ეკლესიაში: „ღვლეული. აქ ჩვენ მხოლოდ ქრისტიან დროშის ქვეშ შევამარნი არ ვართ? მამ სულათობა, წავიდეთ წინ თავისუფლების დასახელებათ! განა მისათმენია ამ მშვენიერ საფრანგეთში თავისუფლებას ურჯულთ ეკუთვნოდეს? ხალხი. არა, არა! — ღვლეული. გინდათ ეს მოათმინოთ? — ხალხი. არა, არა! — ღვლეული. მამ მომავალ არჩევანისთვის მუშათ იყავით; მამეინ კიდის კიდემდის მხოლოდ ორი კანდიდატი იქნება: ქრისტი და ბარბა! ერთი მხრით დადგება იესო ქრისტი ქრისტიანთა სხიით და მეორე მხრით ბარბა სხვა-და-სხვა სხეულადებით: ბარბა — ანტიკლერიკალი, ბარბა — რევოლუციონერი, ბარბა — კომუნარი, ბარბა — ანარქისტი. ბარბას მისცემთ თქვენ კენჭს? არა, ათასჯერ არა...“ აი როგორ აქვსებენ ხალხს ეკლესიის მოძღვარნი სამოქალაქო მთავრობის წინააღმდეგ.

— ლენისის მთა-მანების მუშათ კონგრესის შექარა საერთო გაფიცვის შესახებ, როგორც სჩანს, ვეღარ განხორციელდება. ამის მიზეზია ის, რომ მონსოს მუშების მოთხოვნები დააკმაყოფილა პატრონებმა და იქ მუშაობაც დაიწყო. ხოლო საერთო გაფიცვის მოწინავე მუშობლები ეს მონსოს გაფიცულები იყვნენ, რითაც სურდათ თავისი გაეტანათ.

**ბერმანია.** ბრუსის აკრებიებს დღე და დღე არ სძინავთ და ერთთავით ბაყების მომატების მუშაობაში არიან. ისინი იღვიან „საწყალი სოფლისათვის“, რომლის ინტერესებს პირველად

და, ალაკი უნდა უჭიროს გერმანიისში. მაგრამ გასული წლის ხალხის აღწერილობიდან სჩანს, რომ სოფლებში თანდათან მცირდება მცხოვრებთა რიცხვი და ქალაქებში გადას. ცნობილია, რომ მთელი გერმანიის მცხოვრებთა უმრავლესობა ქალაქებშია თავმოყრილი, მაგრამ კერძოთ ბრუსის მცხოვრებთა უმრავლესობა-კი ისევ სოფლებში არის. ახლა გამოხინდა, რომ ეს „გერმანიული ქვეყანა“ სწრაფად მოდის გაქალაქების გზაზე. მაგ. 1890 წ. ბრუსის სოფლის მცხოვრებნი შეადგენენ 60,6 პროცენტს, 1895 წ. 58,1 პროც., ხოლო 1900 წ. 56,9 პროც. მასხადამე კიდევ რამდენიმე წელი და ბრუსიან ინდუსტრიალურ მხრეთ გადაიტყუვა. ამას ვაჩვავთ გერმანიის კონსერვატორები და ამიტომ ყოველივე ძალ-დინით ეწინააღმდეგებიან ბრუსის ახრჩია გაყვანას, რაც, რასაკვირველია, დაახჩრებს სოფლის გაქალაქებას.

**ავსტრია.** ავსტრიაში თან და თან ძლიერდება კათოლიკეთა მოძრაობა რომის წინააღმდეგ. ესენი ფიქრობენ მხოლოდ კათოლიკური სარწმუნოება გვიშლის ხელს პროტესტანტ გერმანიისთან დაკავშირებას, ხოლო ასეთი კავშირი ჩვენ მოგვცემს ძლიერ პოლიტიკურ ძალას სლოვაკისთა წინააღმდეგ სამრძოლველათ. ამისათვის ავსტრიის ხემეცები ცდილობენ მიიღონ პროტესტანტული სარწმუნოება და ამით მოამზადონ ნიდაგი ავსტრიის გერმანიისში მომწვედვიან. სამაგიერათ, მეორე მხრით, კლერიკალი არ სძინავთ. ესენი დიდ პროტესტს უცხადებენ ასეთ მოძრაობას და მუშაობენ მის შესახებულათ. მაგ. გასული წელი რაში ვენაში მათ მოყვნიდნათ ორი დიდი დემონსტრაცია. დემონსტრაციისში მანაწილეობა მიუღია უფრო ქალებმა, რომელთა რიცხვი ექვს ათასამდის უფილია. ასეთი დემონსტრაციები მოხდა წინა გვირგვინშიც.

**პრუსია.** უნძულ გრეტაში ორი შარტია შედგა ერთს სურს უნძულის პირდაპირ საბერძნეთთან შეერთება, ხოლო მეორეს — დამოუკიდებელი თვით არსებობა. პირველი შარტიის შეთაურთა თვით მთავრობა შინილი გიორგის შეთაურთობით. და აი, მოხდა გრეტის პირველი საციონალური გრების არჩევანი. არჩევნებმა ერთიანთ დამარცხა პირველი შარტია და გამარჯვება მანიჭა მეორეს. 63 დეპუტატში მთავრობის მომხრე მხოლოდ 6; 54 კი მეორე შარტიან ეკუთვნიან, ხოლო 3 მამამდინათა ჯგუფს. ცხადია, გრეტის ხალხს სურს დამოუკიდებლობა.

**ინგლის-ბრანსვალის ომი.** ამ გვირის დეპუტები ბურებისთვის სასიხარულოს ვერაფერს წარმოადგენს. თუმცა რამე დიდი, ამის გადაწყვეტი, ბრძოლა არ მომხდარა, მაგრამ ეტყობა, რომ ბურები დიდხანს ვეღარ შესძლებენ თავ-განწირულ ამის ძლიერ მტერთან. სადაც კი შეტაკება მოხდა მათ შორის ამ გვირში, ყოველგან ინგლისელებმა გაიმარჯვეს; აი, რა გვაჩინა ამბები მოდის ბრძოლის ველიდან: „ტაიმსი“ ატყობინებენ მინასრნიკრიდან, რომ 1,500 შიარბლებული ბური ან თვითონ დამორჩილდნენ, ან ტყვეთ იქმნენ წაყვანილნი ინგლისელების მიერ. კიტინური იწერება — „22 ანოლიდან სხვა-და-სხვა რაზმებმა მოკლეს 28 ბური, დაჭრეს 6 და ტყვეთ წაიყვანეს 130. იარაღი აიყარა 183 კაცმა“. მეორე ცნობა: „უჩანსკელ დეპუტის შემდეგ მოკლულ იქნა 8 ბური, დაჭრილ იქნა — 20, დაატყვევეს — 132 და თავის ხეობით დამორჩილდა 24“. ერთი დეპუტაც არ მოსულა, რომ ბურებს სადმე ინგლისელები შეევიწროებინოს. მტეინი და დევეტი დასავლეთ ტრანსლანდში არიან. ზავზე მოლაპარაკების ნიშნებმა ხელ-ახლა დაიწყო თავის ჩენა. ქინი ბოტა წავიდა კრიუკერთან და ცდილობს დაიუფლიოს იგი მშვიდობიანობაზე. თუ რაიმე შესამხნევი ცვლილება არ მოხდა ომში, ეს ზავი ბურებისთვის მძიმე იქნება. სალიუსბურამ ამას წინათ წარმოთქვა სიტყვა ღონდონში და ამავთ გამოაცხადა,

ომი ინგლისის გამარჯვებით გათავდა. „მშვიდობიანობის საქმე, თქვა მან, ესაა უზრუნველ უფუდილია. ჩვენ მიერ მოტანილ მსხვერპლს ის შედეგი მოჰყვა, რომ ახლა უფლა სხელმწიფომ იცის, რას იმზავს ინგლისის გამარჯვება, რა ძლიერება აქვს ჩვენ იმპერიასა“.

**ჩინეთი.** ამ კვირის განმავლობაში ჩინეთიდან დიანს შეხანაზნავი ამავი არაფერი მოსულა. კლჩებსა და ჩინეთის მთავრობის შუა მოლაპარაკებას საზღაურის გადახდის შესახებ. ჩინეთის რწმუნებულთაგან მიიღეს ნატა ვერანის სხელმწიფოთა წარმომადგენლებმა, სადაც ჩინეთი თანხმობას აცხადებს 450 მილიონ ტაელის გადახდისა და აღუთქვამს ამ ვადის 30 წელიწადში კასტუმრებს 1902 წლიდან დაწყებული თხუთმეტ-თხუთმეტ მილიონის გადახდით.

### წერილები ბელგიაში.

პოლიტიკური პარტიები და მათი ძალ-ღონის განაწილება პარლამენტში.—ბრძოლის სამზადისი საერთო, თანასწორი საარჩევნო უფლების მოსაპოვებლათ.—სამინისტროსა და კლერიკალური პარტიის გაჭირვებული მდგომარეობა.—„ჩინეთის კითხვა“ ბელგიაში.

(შემდეგი. იხ. № 18).

ზიახ, სამინისტროსა და კლერიკალური პარტია ჰხედავს, რომ მის ჰორიზონტზე შავი ღრუბლები ირევა და მოუსვენრათ ეძებს სხვა და სხვა ზომებს მოსალოდნელი ქარიშხლის ასაცილებლათ. და რადგან კლერიკალები ჰგონებენ, რომ ერთი საუკეთესო საშუალება სხვა-და სხვა მაცდურებისა და ფათერაკის წინააღმდეგ არის კათოლიკეთა სარწმუნოება, მათი ყურადღებაც აქვთ მიიქცა. სიმართლე მოითხოვს აღვნიშნოთ, რომ კლერიკალები არასოდეს არა ყოფილან უზრუნველნი თავისი მდგომარეობის შესახებ; ერთი იმიტომ, რომ მათ, როგორც დარბაისელ ხალხმა, იციან საწუთროს ცვალებადობა, მეორეც—მათი მდგომარეობა არასოდეს არ ყოფილა განსაცდლებსაგან თავისუფალი. უკანასკნელ ხანებში მათ დაუძინებლათ ებრძოდა ლიბერალური პარტია და დღეს კიდევ ახალი მტერი გაუჩნდათ. კლერიკალების ერთი მთავარი მისწრაფება მუდამ იყო და არის სამღვდლოების გავლენის გაძლიერება სწავლა-განათლების საქმეში. სასტიკი ბრძოლა თავისუფალი აზროვნების წინააღმდეგ—გასულ საუკუნეში—მათ პირველათ ასტეხეს მეორმოცე წლებში. 1842 წელს სამახსოვრო სიტყვები წარმოთქვა კლერიკალური სამინისტროს თავმჯდომარემ ნოთომბმა: „პირველ-დაწყებით სწავლა-განათლებას აუცილებლათ თანუნდა სდევდეს ზნეობრივი და რელიგიური აღზრდა. ჩვენ (ე. ი. კლერიკალები) კავშირსა ვწყვეტავთ\*) მეX-VIII-ტე საუკუნის ფილოსოფიურ მოძღვრებასთან, რომელიც ილტოდა სწავლა სრულიად ეროვნულათ ექცია და საზოგადოებისათვის მიეცა წმინდა რაციონალისტური (გონებრივი) საფუძველი“. მინისტრის სიტყვები კლერიკალებისათვის ნამდვილ mot d'ordre-ათ, სახელმძღვანელო პრინციპათ გადაიქცა. როცა კი პარლამენტში ხმის უმეტესობას შირილებდენ და ქვეყნის მართვა-გამგეობას სათავეში

მოექცეოდენ, უმაღვე წამოაყენებდენ ხოლმე სწავლა-განათლების კითხვას და ცდილობდენ სკოლის დამოუკიდებლობისა და თავისუფლების შეზღუდვას. თავის თავათ ცხადია, რომ იმათ ცდას ძალიან ხშირათ აბათილებდა ხოლმე ცხოვრების განვითარება. უკანასკნელი სამკოლე კანონი გამოცემულია 1895 წ. იგი თხოულობს, რომ პირველ-დაწყებით სკოლებში სარწმუნოებას—ანუ, როგორც ჩვენში ამბობენ, სამლო-სჯულს—ასწავლიდეს უსათუოთ „კიურე“ (მღვდელი). კანონი იმავე წელს ძალაში შევიდა მთელ ბელგიისათვის გარდა ბრიუსელისა. უკანასკნელმა დიდი წინააღმდეგობა გამოაცხადა და მთავრობამაც უკან დაიხია. წლებადღამდე ბრიუსელში დამის ფობურებში პირველ-დაწყებითი სკოლების კარები დაკეტილი იყო „კიურესთვის“. წელს კი მთავრობამ კვლავ გამოსცა განკარგულება—95 წლის კანონი ძალაში შევიდეს ბრიუსელის სკოლებისათვისაო. აქ კვლავ ასტყდა ხალხის მღვდლარება. ყველა ანტიკლერიკალური პარტიების (ლიბერალები, პროგრესისტები და სოციალისტები) წარმომადგენელთაგან შედგა „კომიტეტი სახალხო სკოლების დასაცავათ“. იმართებოდა აუარებელი მიტინგები და „კონფერანსები“, სადაც ორატორები უხსნიდენ ხალხს განკარგულების მავნებლობას და ურჩევდენ ესარგებლათ იმავე 95 წლის კანონის ერთი მუხლით, რომელიც უფლებას აძლევს მშობლებს თხოვნა შეიტანონ, რომ მათი შვილები განთავისუფლებულ იქმნან სამლო სჯულისგაკვეთილებისაგან. საერო წინააღმდეგობას, საერო მოძრაობას მოჰყვა ის შედეგი, რომ 1) 80,000-ზე მეტი მოსწავლე ბავშვებისა ასცდა „კიურეს“ ზნეობრივ აღზრდას; 2) ხალხში კიდევ უფრო გამწვავდა სიძულვილი კლერიკალების მიმართ და 3) კიდევ უფრო ნათლათ გამოაშკარავდა, რომ უკეთესი და უახლოებელესი საშუალება კლერიკალების თავიდან ასაცილებლათ არის თანასწორი საარჩევნო უფლების მოპოვება. სამინისტროს კი, რასაკვირველია, ასეთი შედეგი არა ჰქონდა სახეში, როცა განკარგულებას სცემდა. კლერიკალების წადილია, რომ სწავლა-განათლების საქმე სრულიად ემორჩილებოდეს ეკლესიას, მაზრა რაკი გრძნობენ, რომ ეს ცხლა უნაყოფო ოცნებაა, იმოკლებენ სურვილს, კმაყოფილდებიან კანონს, რომელიც სამღვდლოებას მინიჭებდეს უფლებას მარტო სამლო წერილს ასწავლონ სკოლებში, და აი ამ პატარა სურვილსაც სავესებით ვერ ახორციელებენ. ეს კიდევ ცოტაა. მარცხი სწავლა-განათლების საქმეში არ არის ერთათ ერთი სადრტინავი საგანი კლერიკალებისა. ამათ სრული საბუთი აქვთ იჩივლონ, რომ აღარ მოვპოვებათ არც ერთი კუთხე, არც ერთი სფერა, სადაც შევძლოთ გულ-დამშვიდებით, აღუშფოთებლათ მოსვენება. თვითწის კვარცხლბეკი, რომელზედაც ისინი—ლიბერალებთან ერთათ—უშიშრათ იყვენ გამაგრებულნი, თვითეს კვარცხლბეკი დღეს იწყებს ტოკვას. ჩვენ ვლაპარაკობთ მილიტარიზმზე.

ამ ჟამათ ბელგიაში ერთობ გამწვავებულია სამხედრო კითხვა. დღემ-მუდამ მატულობს საერთო უკმაყოფილება. ხალხი და საზოგადოება დაეინებით თხოულობს სამხედრო რეფორმებს. მერე როგორია ბელგიის სამხედრო მოწყობილობა? ამ საკითხის გამო, ამას წინათ, ერთმა სახელმწიფო უფლების პროფესორმა (დიუმონი) ასე უპასუხა ერთ სტუდენტს: „ბელგიის სამხედრო ორგანი-

\*) მანამდე კლერიკალები ლიბერალურ პარტიის მოკავშირენი იყვენ.



ზაცია ყოველათ დასაგმობია და სამარცხვინო; იგი საზიზ-  
 ლარია (abominable); ამ მხრივ ბელგია საშინლათ უკან  
 ჩამორჩენილია\*. პროფესორის ასეთი სასტიკი მსჯავრი  
 კიდევ არ ნიშნავს იმას, ვითომ ბელგიაში ისეთი რამ  
 საშინელემა მოიპოვებოდეს, რომლის მშგავსი სხვა განათ-  
 ლებულ სახელმწიფოში არ არსებობდეს. პროფესორის  
 აღშფოთება აიხსნება უფრო იმით, რომ ის ევროპიელი  
 მოქალაქეა, მოქალაქე, რომელსაც დედა აკვანზედვე უგ-  
 ლობებდა თავისუფლების სიმღერას\*) და სიყრმიდანვე  
 შთააგონებდა მოქალაქეთა თანასწორობას კანონის წინა-  
 შვე, მოქალაქეთა ადამიანურ ღირსების ხელ-შეუხებლო-  
 ბას და სხ. იმის დასაზიზვით კი, რომ ბელგიის სამხედ-  
 რო მოწყობილობა მართლაც არ შეესაბამება ქვეყნის  
 საერო კულტურულ განვითარებას, საკმაო იქნება ორიო-  
 დე სიტყვა. ბელგია ნეიტრალური ქვეყანაა; მისი დამოუ-  
 კიდებლობა და ტერიტორია უზრუნველ-ყოფილია ევ-  
 როპის ხუთი უდიდესი სახემწიფოსაგან დადებული ხელ-  
 შეკრულებით. მიუხედავად ამისა ბელგიას შედარებით დიდ  
 ძალი ჯარი ჰყავს, რის შენახვაზეც საკმაო ფული იხარ-  
 ჯება. სამხედრო ბიუჯეტი, საშუალო რიცხვით, აღემა-  
 ტება 60 მილიონ ფრანკს. ეს შეადგენს 12<sup>0</sup>/<sub>100</sub>-ს სახემ-  
 წიფო ბიუჯეტისას. თვითველ მცხოვრებზე<sup>1)</sup> სამხედრო  
 გადასახადი მოდის 8 ფრ. წლიურად. იარაღ ქვეშ იმყო-  
 ფება მულამ 40 ათასი კაცი; საერთოთ ჯარში ირიცხება  
 100 ათასზე მეტი. ყოველ წლივ გაჰყავთ ჯარში 13,300  
 ახალგაზდა. მთავრობა კიდევ არ არის ამით კმაყოფილი  
 და, როცა შემთხვევა მოიტანს, მომატებასაც თხოულობს.  
 მერე ვისთვის და რისთვის არის ეს საჭირო? ამას წინათ,  
 როცა სამინისტრო სთხოვდა პარლამენტს წელს ჯარში  
 გასაწვევთა რიცხვის დამტკიცებას, მუშათა პარტიის დე-  
 პუტატმა (ტროკლე) ასე უპასუხა: „ჯარს უმატებენ, რად-  
 გან მატულობს სოციალური მოძრაობა; კაპიტალისტებს  
 უფრო და უფრო მეტი ჯარი ესაჭიროებათ შინაური  
 მტრის მოსაგერებლათ; ეროვნული დაცვა კი აქ არაფერ  
 შუაშია“. თუნდაც დაეთანხმდეთ კლერიკალებისა და  
 საერთო ბურჟუაზიის ძახილს—განაგრძობენ მუშათა პარ-  
 ტიის წარმომადგენელნი—რომ ჯარი საჭიროა აგრეთვე  
 ტერიტორიის დასაცავათ, რა საჭიროა ბელგიამ თვი-  
 თონ შეამაგროს გარეშე მტერი, სანამ მებატონე სახელ-  
 მწიფონი მოგვეშველებოდნო; ასეთი მოსაზრებით მაინც  
 არ შეიძლება გამართლებულ იქნას მულმივი ჯარების  
 არსებობა. მაგ., სამხრეთ აფრიკის რესპუბლიკათ არა  
 ჰყოლიათ მულმივი ჯარი, ბურების მეომართ არა სკოდ-  
 ნიანთ კაზარმული დისციპლინა, მარა მიუხედავად ამისა  
 ისინი არამც თუ სხვებზე ნაკლებ არ ებრძვიან გარეშე  
 მტერს, პირიქით, მათ სიმამაცეს და სამხედრო საქმის ცოდ-  
 ნას განცვიფრებაში მოჰყავს მთელი ქვეყანა. 19 თვეა  
 მომდებ და უძლიერესმა ინგლისმა ჯერ კიდევ ვერ გაი-  
 ტანა თავისი. ვიდრე სამუდამოთ მოისპობოდეს ომის მი-  
 ზეზები, მუშათა პარტია თხოულობს შემოღებულ იქნას  
 სახალხო მილიცია, ანუ „შეიარაღებული ერი“ (nation  
 -armée) ე. ი. მეომარი იყოს თვითველი მოქალაქე და

ამასთანავე სამხედრო სამსახურის ვადა არ აღემატებო-  
 დეს იმ დროს, როცა აუცილებლათ საჭიროა თოფის ხმა-  
 რებისა და საზოგადოთ სამხედრო საქმის შესასწავლათ.<sup>2)</sup> ამ  
 მოთხოვნისას სავსებით ვრიდებიან პროგრესისტები;  
 ლიბერალები კი კლერიკალებთან ერთათ ასეთ მოთხოვ-  
 ნილებებზე ხელებს ასავსებენ. კითხვა, რომელიც ღღეს  
 არის წამოყენებული გადასაწყვეტათ, არ შეეხება სამხედ-  
 რო საქმის ასეთ რადიკალურ ცვლილებას. სადღესით  
 თხოვენ მხოლოთ ორ რეფორმას: 1) ჯარში გაწვევის  
 წეს-რიგის შეცვლას და 2) სამსახურის ვადის შემცირე-  
 ბას<sup>3)</sup>.

ახალი სალდათი იკრიბება კენჭის ყრით. კენჭს იღებს  
 ყველა 20 წლის ახალგაზდა განურჩევლათ საზოგადოე-  
 ბრივი მდგომარეობისა, მარა თვითველ მათგანს უფლებ-  
 ბა აქვს თავი განთავისუფლოს ან ფულით—ხაზინაში  
 უნდა შეიტანოს 1,600 ფრ.—ან საბადლო კაცის წარდ-  
 გენით, რაიც იმავე ფულის საქმეა. ცხადია, რომ ასეთი  
 უფლებით უხვათ სარგებლობს ბურჟუაზია და სამხედრო  
 ბეგარა მთელი სიმძიმით აწვევა მარტო მუშა ხალხს. რაც  
 შეეხება სამსახურის ვადას, იგი ბელგიაში უფრო გრძელია,  
 ვინემ ისეთ მილიტრისტულ ქვეყანაში, როგორიც არის  
 გერმანია. ბელგიაში ქვეითა ჯარის (ინფანტერიის) სალ-  
 დათისათვის სამსახურის ვადაა 28 თვე; კავალერიის—  
 4 წელი; გერმანიაში პირველი კატეგორიისათვის—2 წე-  
 ლი; მეორისათვის—3 წელი<sup>4)</sup>.

ფულით, თუ მოზადლეობით სალდათობისაგან თავის  
 განთავისუფლებას ღღეს აღარავენ ესარჩლება გარდა კლე-  
 რიკალებისა. ზოგი ამათგანი აცხადებს, რომ თანახმანი  
 არიან გაუქმდეს იგი, თუ კი შემოღებულ იქნება „ვო-  
 ლონტარიატი“ (დაქირავებული ჯარი), მარა თვითვე დას-  
 ძენენ, რომ უკანასკნელი ღღესვე ვერ განხორციელდება,  
 საჭიროა დრო, მანამდის კი ხელუხლებლათ დარჩეს არ-  
 სებული წესი, („მოზადლეობა“). სამსახურის ვადის შემ-  
 ცირებას კლერიკალები და მათთან ერთათ ზოგიერთ  
 ლიბერალები სთანხმდებიან ერთი პირობით—თუ პარ-  
 ლამენტი, ანუ უკეთ, მისი ოპოზიცია სამაგიეროთ ნებას  
 დართავს, რომ ჯარის კონტინგენტი (რაოდენობა) მო-  
 მატებულ იქნას. კლერიკალების უკიდურესი ფრაქცია—  
 ვუსტის მომხრენი—ჯარის მომატებას არჩევენ ეანდარმე-  
 რიის და პოლიციის გაძლიერებას. ამ გვარ პირობებს  
 ოპოზიცია, რასაკვირველია, უკიდურეს ბრძოლას უცხა-  
 დებს. კითხვის გამოსარკვევათ მთავრობამ დანიშნა გან-  
 საკუთრებული კომისია, რომელმაც უნდა შეიმუშავოს  
 სამხედრო რეფორმის კანონ-პროექტი პარლამენტში წარ-  
 სადგენათ; სამინისტრო კარგათ გრძნობს, რომ საჭიროა  
 მოისპოს „მოზადლეობა“ (ფულით თუ მოზადლეს წარდ-

\*) სამოკდათი წელიწადია უკვე, რაც ბელგიამ რევოლიუ-  
 ციით მოიპოვა კონსტიტუცია.

1) გასული წლის აღრიცხვით ბელგიაში 7 მილ. 700.000  
 მცხოვრებია.

2) სამხედრო სწავლის დროთ აღსარებულია: შვეიცარიაში—  
 45 დღე; ნორვეგიაში—42 დღე, შვეციაში—68 დღე; დანიაში—6  
 თვე; პოლანდიაში 8 თვე.

3) თავისთავათ ცხადია, რომ საქმე შეეხება მხოლოთ სამსა-  
 ხურს. ოფიცრობა და ლენერლობა კი პირიქით დაინტერესებულა,  
 რაც შეიძლება მეტ ხანს იმსახურონ, რადგან ამაზე და მოკიდებუ-  
 ლი მათი ხინი, პატივი და ჯამაგირი.

4) იმ ქვეყნებში, სადაც უკეთ არის სამხედრო საქმე დაყენ-  
 ბული, სამსახურის ვადაა: შვეიცარიაში, ინფანტერიისათვის—120  
 დღე; არტილერიისათვის—140 დღე; კავალერიისათვის—160 დღე;  
 ნორვეგიაში, საერთოთ 102 დღე; შვეციაში 90 დღე.



გენით თავის განთავსებას, საქირთა შემოქრდეს სან-  
სახურის ვადა, რადგან ამის თხოულობს ქვეყნის დიდი  
უმრავლესობა, მხოლოდ იგი მაინც ვერ ემხრობა ამ გვარ  
რეფორმას, რადი ამის წინააღმდეგი არიან კლერიკალები,  
ასეთმა, გატარებულმა მდგომარეობამ შეიძლება დასცეს  
სამინისტრო უკვეცს მდგომარეობაში არ არიან თვით  
კლერიკალები, ესენი კარგათ ხედავენ, რომ თუ ესლა  
წინააღმდეგობიან ხალხის მოთხოვნებიან და უკუაგდე-  
ბენ სამხედრო რეფორმას, ამით აქედანვე უკვე სანახევ-  
როთ დამარცხებულნი იქნებიან მომავალ უფრო უდიდეს  
ბრძოლაში (საარჩევნო უფლებისათვის). მიუხედავთ ამი-  
სა, მაინც უწინააღმდეგობიან სამხედრო რეფორმას. ამის  
მიზეზს არა მალავენ, ამის წინათ მათმა ბელოდმა ვუსტ-  
მა შესძახა პარლამენტში: "როდესაც ჩვენს სამხედრო  
წყობილებას ენებია, მე ყოველთვის ვფიქრობ, რომ არ  
შეირყეს მთელი შენობა ერთხანათო", ასეთთ შიში თან  
დაყოლილი ხვედრია ყველა კონსერვატიულ და რეაქ-  
ციონურ პარტიებისა. არ ეშინიან მხოლოდ მას, ვინც  
თავის წადილს და მოქმედებს უფარდებს ცხოვრების ძი-  
რითად განონს, რაიცა არის განვითარება, წინმსვლუ-  
ლობა.

დასარული იქნება

განათხულო

**მ**სახეზედა! ბუნება  
ერთგვარადაა ათას-ოქროსადა,  
ერთგვარადი, კეკლუნი,  
გაყის, გულ ასაძვრათა,  
სუფი და უსუფი,  
ელევა ხეტარებსა  
და კელარ ფარავს, სავაქნით  
ამბობს თვისს აღსარებას:  
სამთრისგან ჩავრულს, წამებულს  
სუფი და გული მიწუნდა  
და ცრემლი ამ ჩემ თვალთაგან  
სავალაფრით მოქუსდა  
მაგრამ დღეს, ხადალა ჭმუნვისა,  
გაქვია შეგას-სისრულს  
რა-კი, მოვესწარ სამხედროს  
წინამდრედას — გახალსულს

უფამიას ოცნება

(შემდეგი — იხ. № 18)

**ს**ალამოს ან წლადისას მეზობლებს თავი მოეყარათ გიორ-  
გის პარტიისა ცემლათ. თქვეც და ეფემიაც იქ მივიდენ.  
ჯერ კიდევ სუფრაზე ისხდენ. გიორგიმ სტუმრებზე ად-  
ღებამდელა  
— არ გაწყინოს, მაგისთანა ღვინოზე არ ხარ შენ-  
მიერთული! — შენთანა ვლინებ  
— კახურო და მათანცკინუნდა მივანთვამ, მარა სავ-  
ლამ, სთქვა იქვე მჯდომმა ბეყანმა:  
— სოფლოური მამაანსკი ესაა, — იოხუნჯა გიორგიმ  
და ხელში შეათამაშა ღვინოანის ქიქა.

— ახალი ამბავი რაა ამ ზეით? — ჰკითხა ბეყანმა  
გიორგის.  
— იქ ამბები ბევრია, არ ვიცი რომელი გითხრათ,  
დღე ისე არ გავა, რომ ისეთი რამე არ ნახო და ან არ  
გავიგონო.  
— იქინე ვაცს რა მუაწყენს, უქმი და საქმი სულ  
ერთია ახლა თქვენდა!  
— დროს გასატარებლათ საქმის დღე ჯობია კიდევ  
პრახნიკებზე ვიზიტობას უნდებო, კაცი.  
— რაა აი ვიზიტობა?  
— ერთმანეთისას მისვლა, ნახვა, პატივისცემაა რა-  
ლა...  
— რაც დიდი კაცია ყველაი უნდა ნახო, ვერ და-  
ტიებ ხომ?  
— ისეა მიღებული. მაინც აღდგომა-ახალწელიწადს  
ერთ კვირას ვერ ვათავებთ ვიზიტებს, დილას რომ ფაი-  
ტონში ჩაჯდები, ხალამომდი უნდა არბენიო.  
— აი ახირებული ყოფილა! სიცილით წარმოსთქვა  
ბეყანმა: ერთი კვირე რომ ფაიტონით მახათქუნო, ხომ  
გავთავადი...  
— არ შეიძლება რომ დაიღალოს კაცი, ხათქუნი  
რას ქვია! თქვენ რომ გინახავს იმ ნაირი ფაიტონები არ  
არის, რიზინის კალოსებზეა, უხვიროთ ერთს არ შეგან-  
ძრევს, ასე გგონია მიფერინავო.  
— ნუ მეტყვი რაცხას! ღმერთო დეილოცა შენი საქ-  
ხელი! — გაიკვირვა ბეყანმა.  
— საცხა იქით ერთი იმფერი ქვეყანა ყოფილა, რომ  
წყალი ზეით მივა თურმე, იქინე ხომ არ არის მაი? —  
იკითხა მან.  
გიორგის გაეცინა.  
— წყალი აღმა თავის თავად როგორ წავა, ყოლგან  
დაღმართში მიდის.  
— რაფერ ზეით, ბეყან? — ჩერია ლაპარაკში შუა  
ხნის გლენი, ბესო, რომელიც ტანტის ბოლოს იჯდა.  
— რაფერ და აქანაი რომ ქვეით მივა წყალი, ისე  
არაა იქინე. მგლობრამდე — ამბობს პიტი.  
— რაზა მივა ზეით, რას მიყავს წეტაი?  
— ასე ყოფილა და: იქინე ზეით რომ მიხვიდროდე,  
უნდა თქვა თურმე ქვეით მივალო.  
— რაფერ ვთქვა აი, ზეით თუ მივალ, ქვეით მივალ  
მეთქი?  
— ისე ჩივა ყველაი და შენც ისე უნდა თქვა, აბა  
რას იზამ.  
— რა ყოფილა აი! ღმილით შენიშნა ბესომ.  
— არ შეიძლება, ტყუილია, — სთქვა გიორგიმ, იმას  
არ ცოდნია, ვისაც უთქვამს, მაშინებით რომ მიყავთ,  
მამინებია იმ ნაირი, რომ წყალს საიათაც გინდა, იქით  
წავიყვან: თუ გინდა მთაზე, ავიყვან; იმფერი თან ტანუბია  
ბალებში, რომ წყალი უმეგლვებელი ხის სიმაღლეზე გა-  
დებამაღლო.  
ბეყანს ცოტა არ იყო სურებოდა, რომ მისწახათქვა-  
მი მართალი არ გამოდგა.  
— რა ვიცი, ასე გამიგონებ, მისით მივა ზეითო, —  
ცოტა უკმაყოფილოთ ჩაილაპარაკა მან.  
— შენც სტუმარი წვევიდა? — მიუბრუნდა ბეყან ბე-  
სოს.



— აგია ახლა გვესტუმრე და კიდევ გადმევიარე აქეთ.— მიუგო ბესომ.

— რა საქმეშია ახლა მამი ბიჭი? — ვაქრობს, დუქანი აქ სტანციასზე. კარგათაა ძალიანი, მაგისთანაი შეძლებული კაცი არაა ახლა ამ მუხურში.

— რამდენი მილიონი ექნება მაინც? — დაცინვით ჰკითხა გიორგიმ.

— მილიონი რა ვიცი მე, ბატონო, და ისე რაც შეიძლება, სოფლის პირობაზე, ძალიანი მდიდრათაა: კაცი გაწყობილი ოჯახი აქ და დუქანი: წროულს აგერ სათი ქცევა მიწა იყიდა, ცარიელი დაყურსული მერე, — სთქვა ბესომ.

— მდიდარი! გინახავს შენ მდიდარი კაცი! რის მდიდარი? ვისაც მილიონობით აქვს აბაროტი, ხაზინას გაეჯობრება, რომ დაჭირდეს, ისეთი ვაქრები არიან, — ეს მითხარი სიმდიდრე, თვარა სოფლის მეწვრიმალე, ორი გირვანქა ქართოფლის სანთელი ექნება და აბაზის სპიჩკა, მაგის სიმდიდრე რა სათქმელია! ათი ქცევა მიწა! რა არის ათი ქცევა მიწა? მაგის თასი და მეტიც რომ არ დახარჯო თვეში, რაღა კაცი ვიქნები!.. მდიდარ კაცს სოფელში რა გააჩერებს? ფული ქალაქში უნდა; აქ რაში უნდა დახარჯო ფული? არაფერი არ იშოვება, რომ გსურდეს; მჭადი და მონაყილი ადესი. — ამის მეტი რა არის სოფელში? ქალაქი სხვა საქმეა: ფულიც იქ არის და ფული თუ აქ კაცს, ყველაფერი თავისია, არაფერი არ გაკლია, ყველგან დავერია გაქ, სადაც-კი მიხვალ. დაჩვეული კაცისთვის მაინც ნამეტანი მოსაწყენია სოფელი; წელიწადში ერთხელ ჩამოსლა კარგია, გესიამოვნება, ნახავ ნათესავებს, ნაცნობებს, მაგრამ სოფელში მუდამ ვინ გაძლებს. დალოცვილია ქალაქი! იქ არ გენანება კაცს ფულის ხარჯვა სხვა-და-სხვა ნაირი სანახავები, თავის შესაქცევი რამდენიც გინდა, მოსაწყენი დრო არ გაქ კაცს: ბაღები, პრესტავლენიები, ცირკი, თიატრი, კლუბები, ვეჩერები, ბალები, ათას ნაირი საჩვენებელი ვისტავკები... სოფელში რა ყრია? ათი ქცევა-კი არა, ათი მილიონისთვის არ გაეჩერდები აქ! — გატაცებით ამბობდა გიორგი.

— შენ ჯვარი გწერია, ბატონო, მე რაცხა ჩემისთანაიზა ვჩივი აგერ... დაიწყო ბესომ, რომელიც ამ დროს რაღაც გამოურკვეველ სირცხვილს გრძნობდა და თითქმის მზათ იყო ბოდშიც მოეხადა, როგორც დამნაშავეს, თუმცა თითონაც არ ესმოდა კარგად, რა იყო აქ საბოდიშო.

— არა, დაარწმუნე შენი გული, რომ ქვეყნიერობის ჩვენ არაფერი გვესმის. სოფლის კაცი ბრმაია! — შენიშნა ბეჟანმა.

გიორგი გამხიარულდა. ამასობაში ცხელი ხაქაპურიც შემოიტანეს და სტუმრები მიიპატიჟეს. ბეჟანი სუფრას მიუჯდა.

— მოდი, ბესოიავ, აი ხაქაპური მაინც ვკამოთ, ამის მეტი რა შეგვჩვენა ამ წუთის სოფელში, — გაიხუმრა მან.

— მადლობელი გახლავარ! ახლა ავდექი სუფრიდან; შეპარი არ მინდა ისე ვარ... — იხარებდა მან და იმ სიტყვებზე გიორგის სიცილი წასქდა.

— რა ძვირფასი რამე მოიგონა! შეპარი რაღაა, კაცო, რომ ასე ამბობ. სხვა რამე დესერტს მაინც იტყობი.

— შეპარი ყველაფერს გირჩენია ხომ? — სიცილით ჩაჰკითხა მან ბესოს.

— ასე ქვია, აბა რა ვიცი... ასე იტყვიან... დაბნეულად ჩაილაპარაკა ბესომ.

გიორგი უფრო გამხიარულდა, საათს დახედა, მერე წამოდგა, რამდენიმე ნაბიჯი გადასდგა და ბესოსთან გაჩერდა.

— აბა, ბესოჯან, თქვი რამე სოფელური სიმღერა, თითქმის დაცინვით უთხრა მას გიორგიმ.

— რა უნდა ვთქვა, ბატონო, შენი საკადრისი და მოსაწონი.

— გეცოდინება რამე თქვენებური... — იხარებდა მან.

— დაღალული ხარ ახლა, შენ ნუ მომიტე და მოსვენება-კი ჯობს აწე. — ზრუნველობით შენიშნა ელენემ გიორგის.

სტუმრები წავიდნენ წამოვიდნენ.

IV

ანწლადის ოდის აივანზე წამოწოლილი გიორგი მოსვენებას ეძლეოდა; იქვე, სკამზე, ელენე იჯდა და ჩონგურს უკრავდა.

— თლა დიეკარგა ამ შეჩვენებულს ხმაი რაცხაიზა, — სთქვა მან.

— რომელ კანცერტს უკრავდი ახლა შენ? — იოხუნჯა გიორგიმ.

— დამთხუე, ჩემი ძამიეი! — ღიმილით შენიშნა ქალმა: კანცერტი არა იგი არ მეყურება...

გიორგიმ დაღრეჯით შეხედა ელენეს და სთქვა.

— ესაა თქვენი დროის ტარება!.. ამით ყმაყოფილი ხართ თქვენ, არა?..

— ჩემი სიკვტილი! მოგწყინდა ახლა შენ! კვირე მაინც იყოს, გადიარდა კაცი სადმე, სათამაშოში...

— სათამაშო, თვარა დიდი რამე სანახავია იქ მე ვიცი! ძალიან მოგწონს თქვენი სათამაშო! გაიცინა გიორგიმ.

— რეიზა ოჯო! გონჯია შეკრებულობა, იმდონი ქალი და კაცი რომ მეიყრის თავს? იმფერი სანახავია ქალიშვილები სიმღერას და ცეკვას რომ დეიწყებენ, რომ...

— ვიცი, ვიცი ის თქვენი ქალიშვილებიც, ბარიშნები, გუშინ არ ვნახე...

— კი, მარა ყოლისფერი ნუ მოგიტეება მითხარი, იმდონ ქალში არაივინ არ მოგწონა?

— ხა, ხა, ხა!.. ვინაა სოფელში მოსაწონი ქალი? ვითომ ერთი გავდა კილო რაცხას... მარა არც ის იყო... ბოლოს დაუმატა გიორგიმ.

— ვინ იყო, თუ ღმერთი გწამს, რაფერი კაბა ეცვა?.. არ ეშვებოდა ელენე.

— აა, ამას მართლა გონია ყურადღება მივაქციე ახლა იმას... თვალში მომხდა რაღაცა, არც-კი შემინედავს...

— რაფერი ხარ ა! რეიზა არ უნდა შეხედო, კაცო? — ვითომ წყენით დაიწყო ელენემ: — ყოლისფერით სრული ხარ, ღმერთის წყალობა ყოლისფერი გაქ, არაფერი არ გენატრება ქვეყანაზე, ოღონ ერთი რამე გინდა ახლა, სხვაი აღარაფერი გაკლია.

— რა მაკლია მაინც, მითხარი.

— რა გაკლია და ცოლი, ძამიავ, ცოლ-შვილი.



— ეპყეე—გააგრძელა გიორგიმ და სიამოვნებით გაილიმა.

— ხუმრობა იქით იყოს და რაღას უყურებ დასურ?

— არაფერს! საქმე გათავებულია, დანიშნული მყავს!

— აბა, აბა!—გაიკვირვა ელენემ.

— ასეა, თუ დაიჯერებ.

— კი კი! ვინ ნუ მოგიკტეს?

— რომ არ სჯერა!

— რეიზა დევიჯერებ მაგას!

— ვითომ რატომ?

— უჩემოთ კი გაბედვ შენ ქალის დანიშნვას! იხუმრა ელენემ—რა იცით თქვენ ქალის ცნობა! საცხა იმისთანას გადიეკიდები, რომ ბედს დაგაწყევლიებს. შენი საცოლვე მე უნდა გამოვარჩიო, იგი გათავებულია. რავაიც გინდა, იმისთანას გიშონი!

— აკი გითხარი სტროგი ქალი ხარ მეთქი, აბა, შენ იცი!

— შენ ხუმრობ და მე დასტურ გიჩივი. ცოლ-შვილისთანაი ტკილი არაფერი არაა ქვეყანაზე; იგი არ თქვას ტყული კაცმა! ძმობას გეფიცები, რამდენსაც დეიგვიანებ ახლა, ყველას ინანებ მერე, თვარა დეიმახსონე აი ჩემი სიტყვა. შორს წასლაც არ გვინდა! იგი დასურ ბედაური ქალია, შენ რომ მოგწონებია!..

— ხა ხა ხა! ვინ მომწონებია, რას ამბობ?..

— კაი, ბატონო, ჯერ თუ არ მოგწონებია, აწე მოგეწონოს ეგება, რომ გეიცნობ კარქა. იმფერი ქალია იგი, რომ, სადაც უნდა წევიდეს, არ შეარცხვენს კაცს, რაც უნდა განათლებულ ადგილზე დარჩეს, ყოლგან თავს მეიხმარს

— რომელ პენციონშია მაინც გაზდილი?

— ვითამ პენციონში თუ არ გეიხარდა, ისე აღარ ვარგა? იქინეი გაზდილი იმფერიც კი ვნახე, რომ მქაღს არ წუუტებდა კაცი!

— რაც უნდა იყოს სოფლელი ქალი, მაინც...

— იმისთანაი არაა სტორეთ! იგი ყოლიფერს შეიფერებს. გუშინ აქანაი იყო იგი, ვარდის ფერი კაბა რომ ეცვა.

— აბა რა ვიცი, ვის რა ეცვა, იმას უყურებდი!— იტრუა გიორგიმ.

— დასურ ჩივი, თუ ხუმბრობ? თითით საჩვენებელი ქალია იგი და რავა ვერ შიამჩნევდი! რაც უნდა შეკრებულებაში იყოს, ამას კი იკითხავ, ვინაა აიო? ოჯო ხუმბრობ, თვარა კი იცი! სახტარზე არ გეიცანი ეფენიეი გვერდელი შვილის ქალი? სკამი რომ დუუცალე აქანაი გუშინ, იგი აღარ გახსოვს მაინც? ხომ კი იცი ახლა?— ეშმაკურათ ჩაპკითხა ელენემ.

— ჰოოო, მგონი ვიცი ვისაც ამბობ.

— რავაი ქალია, ყოლისფერი ნუ მოგიკტება?

— ქალის უნახავი რომ ვიყო... ისეთი ქალები ვიცი რომ...

— არა, მაინც ხომ საქები ქალია?

— არ ვიცი, რა გითხრა! სოფელში შეიძლება საქები იყოს, მაგრამ სხვა ადგილზე...

გიორგი პინტილიანმა ეკკლესიაში შესვლისთანავე მოჰკრა თვალი ეფემიას; მისმა დანახვამ რაღაც გამოუთქმელი სიხარული და სიამოვნება აგრძობინა გიორგის. ეს ძლიერი შთაბეჭდილება იყო მიზეზი, რომ ის იმ დღეს

ისე გატაცებით ლაპარაკობდა. ეს გარემოება ეფემიას მოეპარა ელენეს; ამიტომ ჩამოავლო მან ლაპარაკი ეფემიასზე და ეშმაკურის ლიმილით უგდებდა ყურს გიორგის, რომელიც ამოათ ცდილობდა არ გამოემქლავნებია თავისი გრძობა. ელენე ძალიან აფასებდა გიორგის მოყვრობას და უნდოდა, რომ მას უსათუოთ სოფლელი ქალი შეერთო ცოლათ. მაშინ გიორგი აღარ დაივიწყებდა სოფელს, ხან და ხან ხომ მაინც ჩავიდოდა იქ და ელენესაც ეს სურდა, რადგან მდიდარი მოყვრის ნახვა სანატრელი იყო მისთვის. „მაგან რომ იქაური ქალი შეერთოს, ვეღარ მეიძვეს კაცი მერეო“ ფიქრობდა ელენე. ის კარგად იცნობდა ეფემიას, მოსწონდა მისი გარეგანი სიმშვენიერე და ამიტომ უნდოდა, რომ გიორგის შეერთო ეს ქალი. „ორივე მადრიელი მეყოლება; ხანდისხან კიდევ წავალ იგენტან, ორი დღეი სოფელია, ქვეყანას ვნახავ, ისე ვიქნები, რავაც შინო“— ოცნებობდა ელენე. მან უარი აღარ უთხრა თეკლეს, რომელმაც მას დახმარება და შუამდგომლობა სთხოვა.

— ყმაწვილმა კაცმა არ უნდა გუუშვას ხელიდან მაგისთანაი ქალი სწორეთ,— განაგრძო ლაპარაკი ელენემ— მარა ახლანდელ დროში ბრუნდს და მართალს ყველას გვზითვზე უჭირავს თვალი. რამდონი გლახა სალდება გვზითით, იმდონი სიკეთე აქ ჩემ თავს! შენ გვზითს რეიზა გამუუდგები, ძამიავ, ღმერთის წყალობა ყოლიფერი ბეური გაქ. მაგას მისაცემი აფერი არა აქ და არც უნდა სწორეთ! ისე კაცს ძალიანს არჩევს თვითონ. იმისთანაი კაცები ვააწვილა მაგან, რომ ყველაი სიხარულით წაყოზოდა.

— მეც უარს მეტყვის, არა?—თავ-მომწონეთ იკითხა გიორგიმ.

— შენ რეიზა გეტყვის ვარს, სხვაი და შენ ერთი ხარ? ვინცხას ვარი უთხრა, იგი შენთან ვერ წამოწტის ქოქს სწორეთ! კაცის ცნობა რომ არ სცოდნოდა, აქამდი ორმოცჯერ დეინტროვოდა!

— არა, მეც უარს მეტყვის და ტყულათ შევერცხვები, ვერ ვავბედავ...

— ოჯო შენ ხუმრობ! რაცხა იქნება მე ვიცი, ოღონ შენგან იყოს სიტყვა, თვარა. იმდონია ახლა მაგის მთხონელი, რომ წროულს არ დარჩება გუუთხუარი: ვინცხა ან ძალით და ან ნებით-კი მუუხერხებს რაცხას! ერთი შენი სახელი დაათქვი და დავბორკოთ მაი რაცხა-ფერათ დროზე...

— რომ არ მიმიღონ და კაცი დავიხაგრო... მედიდურათ სთქვა გიორგიმ და კმაყოფილებით გაიციწა.

— კაი თუ ღმერთი გწამს!

— გეტყობა, მართლა ფიქრობ! სწორეთ გითხრა, მე ვერავინ გამაკვირვებს აქ კი არა, სადაც უნდა იყოს! არ დაგიმალოვ. მსურველი განათლებული და მდიდარიც ბეგრია, მაგრამ, თუ ძალიანს შეგვევფეწებიან, ვნახოთ ვიფიქროთ, თუ მართლა ისეთი საქები ქალია...

ეფემიას ნახვა გიორგისთვის სრულიად მოულოდნელი იყო; ის სხვა ანგარიშით აპირებდა ცოლის შერთვას, მაგრამ ამ ეამათ გრძობით გატაცებული გიორგი ისეთ მდგომარეობაში ჩავარდა, რომელშიაც აღამიანს არ შეუძლია დამშვიდებით ასწონ-დასწონოს ყოველი თავისი მოქმედება. ახლა გიორგი მხოლოთ იმაზე ფიქრობდა,



რომ ეფემია არ წასვლოდა მას ხელიდან. გიორგი კარგად ამჩნევდა, რა ყურადღებით ათვალთვლებდნენ მას თეკლე და ეფემია, რა სიამოვნების ღიმი უქროდათ ამ მანდილოსნებს სახეზე, როდესაც მისს ლაპარაკს ყურს უგდებდნენ და ღღეს კმაყოფილებით ხელავდა, რომ საქმე თავის-თავად კეთდებოდა.

გვერდელიშვილის ქვრივ-ობლებს, უკადურესი ხელმოკლეობის გამო, ძლიერ უჭირდათ ცხოვრება. ღღესასწაულებში, ქორწილში თუ ტირილში, ერთი სიტყვით ყველგან და ყოველთვის მეტათ საგრძნობელი იყო მათთვის ის საშინელი სიღარიბე, რომლისგანაც თავს დამცირებულთ სთვლიდნენ. თავ-მომწონე ეფემია მუდამ შეურაცხებას გრძნობდა, როდესაც საღმრეთო კარგათ ჩამულ ქალს დაინახავდა...

ამისთანა გარემოებაში მათთვის გიორგი პინტილიანი, ის გიორგი, რომელსაც ღღეს მთელი გვიმბრიანი ქება-ღიმილით იხსენიებდა, რომელსაც ყველა ასეთ პატივს სცემდა, როგორც მდიდარს და „განათლებულ“ კაცს, —ღვთისგან მოვლენილი ბედნიერება იყო... მაგრამ არ იცოდნენ, ისურვებდა გიორგი უმზითვო ქალის შერთვას, თუ არა. „მაგისთანაი კაცი ფულს არ უნდა დახარბდეს; თუ ღმერთმა ქნა და ქალი მიეწონა, ჩვენს ბედს ძალლი არ დაჰყვებს! მაგისთანა პატრონს ჩვენ ვერსა ვიშონით! ღმერთო, ობლობის გამჩენო, მოიღე მოწყალეობა!.. ოცნებობდა თეკლე. „მარა რომ არ იქნას და ტყულაი გევილანძლოთ?“ — შიშობდა ის და ამიტომ სთხოვდა ელენეს: „შენ შენობით უთხარი, მაგი ამბავი ჩვენში იყოს, თუ ღმერთი გწამს, საქვეყნოთ ნუ დარჩებაო“.

ადვილი წარმოსადგენია დედა-შვილის სიხარული, როდესაც ელენემ გადასცა მათ: „კარგათაა საქმე, მგონი კი დევითანხმებო“.

ეფემია ტკბილმა ოცნებამ გაიტაცა. რა არ წარმოიდგინა, რა არ იფიქრა მან თავის მომავალ ცხოვრებაზე? თფილისი, მდიდრული ცხოვრება, წასვლა, მოსვლა — ყველაფერი ეს თავ-ბრუს ახვევდა მას და სასიამოვნოთ გულს უძგერებდა. „აბა აწი გადამიდგეს წინ, აწი წამომიძახონ რამე! ისე ვიცხოვრებ, რომ თვალს დავუბნელებ, გულზე გავსტკლევ თლათო“, — ფიქრობდა ეფემია.

თეკლეს ეჭვი ჰქონდა, „ვთუ თუ ვინმე დაგვეცილოს ან გადაფიქროსო“.

— აბა შენ იცი, ნენა, რაფერ იქნები, რაფა აჩვენებ თავს; ვინცა ოცია ღვთის მტერი და ათასს კი გადულაპარიკებენ რაცხას, — დაარიგა დედამ ეფემია.

— რაფერ ჩივა აი ნენაი, რაფა უნდა ვიყო... ჩილაპარაკა ყმაწვილმა ქალმა და წამოწითლდა.

ეფემია დაინიშნა. ეს ამბავი მაშინვე მთელ სოფელს მოედდა. ყველა შენატროდა ახალ-ღანიშნულს; ბევრი შურის თვალით უყურებდა მას.

ლალიონი.

(შემდეგი იქნება).

წერილი რედაქციის მიმართ.

მე-18 ნომერში „კვალის“ დასტამბულია წერილი რედაქციის მიმართ „თეატრში მოსიარულესი“, რომელშიაც, სხვათა შორის, გატარებულია აზრი, ვითომც სათავად-აზნაურა სკო-

ლის შეკიდებები უწესოთ იქნებოდნენ ქართულს თეატრში. ამის შესახებ საჭიროთ ვრაცხთ ვაუწყოთ მკითხველებს შემდეგი: თანხმად შემოღებულის წესისა, შეკიდეს, რომელსაც თეატრში წასვლა სურს, მაქვს ჩვენთან წინ და წინ ბილეთი, რომელზეც დაც ვაწერთ სახელს და გვარს იმ შეკიდისას, რომელსაც ბილეთი ეკუთვნის და მიეცა ნება თეატრში წასვლისა. თვალ-უურის საგდებთ შეკიდებისა უმეტეს შემთხვევაში იგზავნება რომელიმე აღმზრდელი. ამას გარდა ქართულს თეატრში არ ეოფელა ისეთი წარმადგენა, რომელსაც არ დასწრებოდეს ან კამბიტეტის წევრი, ან მასწავლებელი და ან რომელიმე მოსამსახურე სათავად-აზნაურა სკოლისა. ეკვლას ამით ნათხრონი და დაგადებული აქვთ თვალ-უურის გდება შეკიდებისათვის, მაგრამ არც ერთჯერ არ შეუნიშნავთ ჩვენი შეკიდების უწესობა. მართლაც, ერთ ორჯერ ხმაურბობს დროს მიაქციეს უურადდება აღმზრდელისა იმ მხარეს, საიდანაც ხმაურბობა მოდიოდა, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ იქ სათავად-აზნაურა სკოლის შეკიდის არ ეოფიდა. ბევრ არა მოსწავლეს ისეთი ტანისამოსი აცვია, როგორც ჩვენი სკოლის შეკიდის, და ამ გარემოებას ხშირათ შეჰკავს შეცდამაში ზოგიერთები. ჩვენ გვგონია, ამ გვარი შეცდამა მოსვლია „თეატრში მოსიარულესს“.

ტფილისის სათავად-აზნაურა სკოლის გამგე ე. თაყაიშვილი.

მშრის მუხრამუხმითა საყურადღებოდ.

IV

ბელს გრენის მოთხრონიდება ძალიან ნაკლებია, რაც გამოწვეულია ერთის მხრით შით, რომ საზღვარ-გარეთიდან ერთობ ბევრი გრენა შემოვიდა, ეკვლას ღუქან-სამიკიტნობები გრენის კოლოფობით აჭრელებულია და სოფელშიაც ხამ ოცში ერთი გრენის გამოვიდა. შეპრემუქე ხედავს ამას და ამბობს, როცა ჭია გამოუვა, მაშინ ხანკვარ ფასად ვიუიდიო და დროზედ გრენას არ იძენს. გრენის ფასი ძალიან დაეცა, 6—7 მისხლიანი კოლოფი იუიდება 20—30 კაზ. ზოგი მუქთადაც იძლევა, მაგრამ წამლები არავინაა. ბევრს ჭია გამოუვიდა და იზარადა. ამ მხრით გურიის ამხანაგობა „შუამავალი“ დარჩება მოსკეპში. შეორე მიხეზათ საზღვარ-გარეთ ზარკის ფასების დაწვეას ასხელებენ. შემოვა თუ არა სოფელი გრენის სუიდათ, ზირველ გკითხება: „ზარკს ნეტია რა ექნება ფასი, თუ-კი ფასში არ გვეიდა, ტუულა რეიზა წვეილა კაკალი“ (გრენა) და სხვა. თუ დარწმუნდა, კარგ ფასებში გაიუიდება — მიაქვს, თუ არა და ხელ-ცარიელი მიდის. ჩემის აზრით, ეს შეცდომია, ხუ თუ სავადლებულა, ეოველ წელს ერთ ხაირ ფასებში იუიდებოდეს ზარკი? შეპრემუქეები ხუ დაიოწმებენ, რა ფასებში იუიდებოდა ზარკი ამ საში წლის წინათ. თუ ზარკი დირსებით კარგი იქნება, შედარწმუნებული ვარ, თუ მეტათ არა, იმ ფასებში მაინც გაიუიდება. წარმოვიდგინოთ, რომ ფასები ნაკლებია, რაც ეხლა ამბოვდ გაადაჭრით რისიმე თქმა, შეუძლებელია, ამ ერთად-ერთ, სუოველთათ მუერნობის დარგს თავი უნდა მივანებოთ? სცდებან. თუ ზარკის ფასი ნაკლები დარჩა, შეუძლიან ძათათ ამხანგიონ და გაიუიდა, თუ ძათსაც ის ბედი ეწვია, ქსოვილებათ დაამზადონ და არას იზარალებენ; ეოველ შემთხვევაში შეპრემუქე ხამრამის აინაზდაულებს.

როგორც უკანასკნელათ მიღებული აზგარიშიდამ სხანს, მარსელში, ზირველი ხარისხის უვითელი ზარკი, გურიის ამხანაგობის „შუამავლისა“ გაიუილა 8 ფრ. 35 სანტ. ერთი კილოძათი მიუცია rentrée 3,459. ამ აზგარიშით, ერთ კილო ზარკს, ძათის გამოსავლით ერგა 9 ფრ. 65 სანტ. და ერთ ფუთს-

კი, ჩვენ ფულზედ 58 მანეთადის. ზირუელი აზრადისათვის მარსელის საწობებში დაჩენილია გაუყიდავი 647,000 კილო ზარკი. შარშან ამ დროს ყოფილა 219,000 კილო.—  
 სიმინდის ფასია 10<sup>1</sup>/<sub>2</sub>—11 ფ. ასი კილო.—  
 ს. ქვიშვილი.

**შემაჯავრობები.**

ალექსანდრე ბესარიონის ძე ნემსაძემ „კვავი“ს რედაქციას გადასცა 20 მან. ცაგერში განზრახულ წიგნთ-საცავ-სამუშაოთხველას სასარგებლოდ.

რედაქტ.-გამომც. ან. თ.-წერეთლისა.

**გ ა ნ ც ხ ა**

**თვილისი ქაღალის**

ამით აცხადებს, რომ ქ. რევილის ქ. თაბაჩაძის კავკასიის მთავარ-მართეილის მიერ დამტკიცებულ დებულობისა, ცხენის ბაზრობის შესახებ, ხუთ ამა მისის თვიდან ვაი-მართება **ცხენის ბაზრობა**, რომელიც გაგრძელდება 19 მაისამდე. აღნიშნულ ცხენის ბაზრობისათვის აღვი-ლი დანიშნულია დიდუბეში კავკასიის ცხენის მოშენე-ბის წამქეზებელ საზოგადოების მოედანზე.

(3—1)

**ამჟამად გამოტყნაზე გახდვითი საქმის კავილიო-**

**მ**ენის მოძრაობა კომისია იწვევს მათ, რომელთაც მსურთ გა-მტკიცებონ ნაწარმოები სსეხებულს ზავალიანში, 20 მაისამ-დე გამოაცხადონ თავისი სურვილი და ამასთანავე აღნიშნონ რამ-დენი ოთხ-კუთხი არშინი დასჭირდებათ ექსპონატებისათვის. ფა-სი ოთხ-კუთხი არშინის 5 მ.—თუმანდუ (ცენტრალურს და-ბაზში). განცხადებისთან ერთად უნდა წარმოდგინდეს იქმეს ბე 3 მან. ყოველ ოთხ-კუთხ არშინში. ექსპონატებათ შეუძლიათ იუვენ კავკასიის ა) ზერიადელი გამოცემანი, ბ) წიგნების მადა-ხიები და გამოცემლები, გ) სტამბები, ლიტოგრაფები, ფო-ტოგრაფები და სხვა ამ გვარ დაწესებულებანი, რომელთაც კავ-შირი აქვთ ბეჭდვით საქმესთან.

განცხადებანი უნდა გამოიგზავნოს ტფილისში კომისიის მდიანის ი. მ. დოდუხანაშვილის სახელზე (განთავს ქ., № 17). ზირისზირ მოღალატეობა მდიანთან შეიძლება ყოველ-დღე, სა-დამოს 5 საათიდან 6-მდე, გარდა კვირა-უქმე დღეებისა. ტე-ლეფონის № 678. ბეჭდვითი საქმის ზავალიანში იქნება უფა-სა საშეიხვედრ და ზრესის წარმომადგენელთათვის საშუაო-ათახა.

(3—1)

**თვილისი კერძო სამაჟურნალო**

მკურნალის მ. გედევანიშვილისა

(კუკია, ნიკოლოზის ქ., სახლი სავინაშვილისა, № 21).

ბელაფონი № 274.

ავადმყოფებს იღებენ ყოველ-დღე, კვირა დღეებს გარდა.  
 დ ი ლ ი თ:

გ. ი. ჭიჭინაძე—კბილის სნეულეზანი, 8—10 საათ.  
 მახეალ გედევანიშვილი—ნერვებისა და წამლობა-ელექტრონიით—9—10 საათ.

Довзлено цензурою. Тифлисъ, 5 мая 1901 г.

ნ. ს. მუღანი—ყურისა, ყელისა და ცხვირისა, 11—12.  
 ი. ზ. ახალშენიშვილი—კბილის სნეულეზანი, 11—12.  
 ა. ნ. შატალავა—თვალისა, 11—12 საათ.  
 ექიმი ქალი მ. ს. ბაქრაძე—ბავშვებისა, 11—12.  
 დ. ა. გედევანიშვილი—ნერვებისა და შინაგანი, 12—1.  
 მ. გ. ბეზარგანავა—შინაგანი და ბავშვებისა, 1—2.  
 ვ. ლ. მარკვეიანი—საქირურგო, 12<sup>1</sup>/<sub>2</sub>—1<sup>1</sup>/<sub>2</sub> საათ.,  
 სამშობათობით 3—4.

ი. დ. ბეგთაბეგავა—სიფილისისა, კანისა და საშარ-დისი—1<sup>1</sup>/<sub>2</sub>—2 საათ.

**ს ა ლ ა მ ო თ ი:**

ი. ნ. თუმანიშვილი—დედათა სნეულეზანი, 5—6.  
 ა. ა. ბელავალავა—შინაგანი (სტრომაქის ავადმყო-ფობანი) და მიკრო-ქიმიური გამოკვლევაანი, 5—6 საათ.

**კ ვ ი რ ა ო ზ ი თ:**

გ. გ. მადლაშვილი—შინაგან ავადმყოფ., 10—12.  
 სასკურნადს აქვს საწოლი ოთახები. ფასი რჩევა-დარიგე-ბა 50 კ., მხურავები—მორიგებით. კრატე 4 მ. დღე და-დამუშ. ერთი კრატე ღარიბთათვის უფასოდ.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА  
 ГОДЪ 2.                    на 1901 г.                    ГОДЪ 2.  
 на еженедѣльную

финансово-экономическую, торговую и про-  
 мышленно-техническую газету

**„Промышленный Миръ“**

Газета „Промышленный Миръ“ выходитъ еженедѣльно, въ  
 объемѣ около 3 листовъ текста, и содержитъ слѣдующіе  
 отдѣлы:

- I. Правительствоныя распоряженія.
- II. Статьи, обзоры и корреспонденціи по финансово-экономиче-скимъ и торгово-промышленнымъ вопросамъ.
- III. Хроника.
- IV. Кредитъ и банковое дѣло.
- V. Акціонерное дѣло.
- VI. Фабрично-заводскій отдѣлъ.
- VII. Горное дѣло.
- VIII. Хлѣбная торговля и мукомольная промышленность.
- IX. Страховое дѣло.
- X. Обзоры новѣйшихъ изобрѣтеній въ области техники.
- XI. Пути сообщенія, тарифы, фрахты.
- XII. Обзоръ печати и библиографія.
- XIII. Вопросы и отвѣты (практическія свѣдѣнія, укаванія и сооб-щенія промышленнымъ дѣятелямъ).
- XIV. Объявленія.

Редакція газеты „Промышленный Миръ“ относится съ полнымъ  
 безпристрастіемъ ко всякому обоснованному мнѣнію по вопросамъ  
 нашего экономического быта.

Столбцы газеты открыты какъ для представителей экономи-  
 ческой науки, такъ и для просвѣщенныхъ практическихъ дѣятелей,  
 которые прямо заинтересованы въ томъ, чтобы нужды разныхъ от-  
 раслей торгово-промышленной дѣятельности своевременно остана-  
 вливали на себя вниманіе общества и правительства.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА СЪ ПЕРЕСЫЛКОЙ И ДОСТАВКОЙ:  
 на годъ—10 руб., полгода—5 руб. и четверть года—3 руб.  
 Подписка принимается въ конторѣ редакціи: С.-Петербургъ,  
 Коломенская ул., д. № 1, и во всѣхъ книжныхъ магазинахъ.  
 (3—3) Редакторъ-Издатель А. С. Залишутинъ.